

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra výtvarné výchovy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Věra Lukášová

Učitelství výtvarné výchovy pro základní umělecké školy a pro střední odborné školy

Hravé úkoly pro rozvoj dětí mladšího školního věku
zaměřené na tradice české republiky

Olomouc 2016

Vedoucí práce: ak. soch. Tomáš Chorý, ArtD.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem v ní uvedla veškerou použitou literaturu a veškeré zdroje.

V Olomouci dne 11. 4. 2016

Bc. Věra Lukášová

V první řadě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce, panu ak. soch. Tomáši Chorému, Artd. za pomoc při zpracovávání práce a za obohacující konzultace. Dále děkuji své babičce, Věře Svatoňové, za jazykovou korekturu a všem, kteří mi byli oporou, poskytli svůj názor a čas.

OBSAH

ÚVODEM.....	6
Masopust.....	7
Druhý únor a Hromnice.....	8
Popeleční středa.....	9
Půst.....	9
Velikonoční svátky.....	10
Třicátý duben a filipojakubská noc.....	13
První máj.....	14
Letnice.....	15
Jízda králů	15
Královničky.....	16
Otevírání studánek.....	17
Svatojánská noc.....	17
Pout'.....	18
Senoseč.....	18
Dožínky.....	18
Podzimní rovnodennost.....	19
Dvacátého osmého září a Svatý Václav.....	20
Posvícení.....	20
Hody.....	20
Druhý listopad a Dušičky.....	20
Svatý Martin a jedenáctý listopad.....	21
Advent.....	22
Vánoční trhy.....	22
Adventní věnec	22
Čtvrtý prosinec a Svatá Barbora.....	23
Druhá adventní neděle.....	25
Třináctý prosinec a Svatá Lucie.....	25
Třetí adventní neděle.....	26
Čtvrtá adventní neděle.....	26
Dvacátý čtvrtý prosinec a Štědrý den.....	27
Dvacátý pátý prosinec a Boží hod.....	28
Stavění betlémů.....	29
Dvacátý šestý prosinec a Svatý Štěpán.....	29
Třicátý první prosinec a Silvestr.....	30
Tři králové.....	31
UKÁZKA KNIH.....	34
Knihy zaměřené na tradice:.....	34
Naše Tradice.....	34
Výroční zvyky a obyčeje.....	34
Hody, půsty, masopusty.....	34
Dětské naučné knihy.....	35
Hravý středověk.....	35

Dějiny českých zemí pro děti.....	36
Ottova velká kniha Školák.....	36
Outdoor dobrodružství v přírodě.....	37
Včera a dnes – Jak se dříve bydlelo?.....	38
Chaloupka na vršku.....	38
HRY.....	39
Můj stát.....	39
Česká republika.....	39
Česko.....	39
I know Česko.....	40
Staré pověsti české.....	41
Lucie Ernestová.....	41
TRADICE V HUDBĚ.....	42
Lidová muzika.....	42
Lidová muzika a sbory.....	42
Bambini di Praga	43
Inspirace lidovou muzikou.....	43
Hradišťan.....	43
Hana a Petr Ulrychovi.....	43
Tradice v klasické hudbě.....	44
Bedřich Smetana.....	44
Jan Hanuš.....	46
Bohuslav Martinů.....	46
O TVORBĚ PRAKTICKÉ ČÁSTI PRÁCE.....	47
TVOŘENÍ S DĚTMI V DUCHU TRADIC.....	51
Projekt první – letní týdenní tvořivý příměstský tábor na téma tradice.....	51
Projekt druhý - Poklad dvanácti měsíčků.....	53
ZÁVĚREM.....	58
POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE.....	59
ANOTACE.....	63

ÚVODEM

Když jsem se rozhodovala o tématu své diplomové práce, věděla jsem, že chci vytvořit knihu pro děti prvního stupně. Nad tématem jsem dlouho rozmýšlela. Téma tradic mě lákalo, ale nebyla jsem si jistá, zda toto téma dokážu uchopit. Jsem ráda, že jsem se do této práce pustila. Byla to velice obohacující činnost.

V první části se zaměřuji na tradice, jak jdou během roku. Jde o obsáhlou část textu, zabírající skoro polovinu práce. Zabývám se tradicemi všeobecně známými i tradicemi téměř zapomenutými, i prolínáním křesťanských tradic s tradicemi pohanskými.

Další část pojednává o knihách zaměřených na tradice i aktuální podobu populárně naučné literatury pro děti. Používají rozdílná pojetí interpretace vědomostí.

Část zabývající se dokumenty odkazuje na Českou televizi, která vytvořila čtyři dokumentární cykly zabývající se tradicemi. Tyto epizody jsou však zaměřeny spíše na dospělého zájemce o tyto obyčeje. Proto jsem poukázala na pohádku Chaloupka na vršku, která dětem nenásilným způsobem přibližuje tradiční činnosti.

V závěru své praktické části představuji deskovou hru, která zajišťuje zábavnou formu zpětné vazby. V dnešní době máme široký výběr deskových her zaměřených na historii naší země, většina jich je zaměřena vědomostně, jiné strategicky.

Vzhledem k oblasti mé praktické práce, která se zabývá písněmi, jsem se stručně zabývala také tradicemi v hudbě. Kromě lidové písně zmiňuji i inspiraci lidovou muzikou a také vážnou hudbou.

Následuje text o praktické části, o základní konstrukci, inspiraci a jednotlivých částech jeho struktury.

Zabývám se dvěma projekty o tradicích pro děti. První vypráví o příměstském táboru, na jehož organizaci jsem se podílela, a druhý jsem vytvořila pro menší počet dětí jako osobnější akci. Oba projekty jsou týdenní.

Nakonec výsledky práce shrnuji v závěru, uvádím použitou literaturu i zdroje.

TRADICE V ČESKÉ REPUBLICE

Tradice mají mnoho podob. Jejich pojetí se neliší pouze země od země, kraj od kraje, ale také vesnice od vesnice, dokonce i rodina od rodiny prožívá tradice s určitými rozdíly. Ne všude se dodržují všechny tradice a proměňují se také v čase a době. Zajímavé je také proplétání tradic pohanských s církevními. Zpočátku se křesťanská víra snažila přebít původní pohanskou víru. Pohanské zvyky však lidé nechtěli opustit, a tak nakonec došlo k určité rezignaci a vzájemnému prolnutí. Zde se zabývám obecným pojetím tradic. Vycházela jsem z publikací *Naše Tradice* od Ladislavy Surůvkové¹, *Hody, pústy, masopusty* od Skopové Kamily² a dokument České televize *Naše tradice*³.

Masopust

Masopust trvá od Tří králů až do popeleční středy, tedy pět až devět týdnů. Datum je závislé na Velikonocích. Je to takzvaný pohyblivý svátek a řídí se podle prvního jarního úplňku. Jde o období bálů, zábavy a karnevalů, dělají se také vepřové hody.

Bál byl od pradávna vnímán jako poděkování starému roku a oslava roku nového. Svou bohatostí zábavy a honosností vyzýval zúčastněné k zamyšlení se nad krásou, kterou v sobě každý máme.

Dříve lidé v zimě dělali práce, které mohli vykonávat doma. Jednou z možností bylo draní peří. Draní peří byla časově náročná činnost, titěrná práce. Pro tuto příležitost se sešly ženy z celé vesnice v jednom stavení. Když zde dodraly, šly o dům dál, a tak obcházely vesnici, dokud nebylo všude sedráno. Byl to čas sdílení a svěřování, kdy si ženy povídaly, předávaly ženské moudrosti a děti milovaly příběhy, které jim vyprávěly. Také si práci krátily zpěvem.

Vepřové hody nás opět přivádí ke kontaktu s přírodou, lidmi i časem a zemí. Před tím, než je pašík poražen, je mu vzdán dík za jeho obět', dík za to, že jeho smrt dává žít druhým. Lidé si uvědomovali štěstí, že mohou takové chvíle prožívat, že mají co jíst a mohou žít.

1 Sůvová, Ladislava. *Naše tradice*. 1. vyd. Praha: L. Sůvová, 2013. 127 s. ISBN 978-80-905531-0-1.

2 Skopová, Kamila. *Hody, pústy, masopusty: slavíme, vaříme, zdobíme a hrajeme si celý rok podle lidových tradic*. 1. vyd. [i.e. 2. vyd.]. Praha: Akropolis, 2014. 201 s. ISBN 978-80-7470-077-4.

3 *Naše tradice*. [Http://www.ceskatelevize.cz](http://www.ceskatelevize.cz) [online]. Praha: FRMOL s.r.o., 2014 [cit. 2016-02-11]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10519120758-nase-tradice/dily/>

Karneval je třídní oslava probíhající od neděle do úterý. Je to vyvrcholení masopustu, příprava na tučný čtvrtek, závěr veselí. Oslavy začínají v neděli po knedličkové polévce se svíčkovou omáčkou. Následuje tancovačka. Vše vrcholí v masopustním úterý, kdy se koná maškarní průvod. Nesměly chybět masky koně (tu vytvářely dvě osoby), slaměný panák, medvěd, kominík se žebříkem a bába s nůši. Chodily od chalupy k chalupě a za svůj vtíp dostávaly koblihy, které symbolizují slunce.

Tučný čtvrtek pak nese pověru, že kdo se dosytosti nají, bude mít dost síly po celý rok. Jedlo se vepřové maso s knedlíky a se zelím. Zapíjelo s pivem. O pivu se říká, že má v sobě sílu čtyř živlů. Masopust není jen časem veselí, je dobré se mezi oslavami zastavit a zamyslet se nad tím, co je pro mne důležité.

Druhý únor a Hromnice

Lidová pranostika říká: na Hromnice o hodinu více, což znamená, že se den prodlužuje. Název svátku vychází z pohanské víry v boha Peruna, jehož symbolem je ohnivá sekera, která při letu oblohou vytváří blesk a hrom. Perun přichází, aby svrhl vládu zimy a také aby zahnal zlé síly a příroda se mohla konečně probudit k znovuzrození. Pro Kelty je druhý únor svátkem Imbolc. V něm uctívají pomocí slaměného kříže Brigitu, bohyni hojnosti, plodnosti a ohně. Křesťané si v tento den nechávali posvětit svíčku, takzvanou hromničku. Ta měla ochránit celé stavení před bleskem, zlou nemocí a před děblem. Hromničky se zapalovaly nejen při bouři, ale také v době umírání. Lidé věřili, že pomáhají duši na odchodu z tohoto světa. Pokud měl hospodář druhého února ještě půl úrody, věděl, že do jara přežijí.

Je to svátek boje mezi dobrem a zlem. Pro naše předky byl velmi významný. Modlili se za půdu, úrodu i plodnost. A to všichni, bez ohledu na to, jestli pole mají nebo ne. Všichni jíme její plody. „*Děkuji za hojnost, které se mi dostává prostřednictvím Země a jejích pomocníků. Amen*“⁴

4 Sůvová, Ladislava. *Naše tradice*. 1. vyd. Praha: L. Sůvová, 2013. 127 s. ISBN 978-80-905531-0-1.

Popeleční středa

Konec masopustu a začátek půstu. Hned začátkem je třeba vysvětlit, že půst není totožný výraz jako hladovění. Půst je spíše hrou s jídelníčkem. Také v nás probouzí a upevňuje naši vůli, učí nás překonávat chtění a odolat svádění chutí. Učí nás překonávat naši lenost. Je to čas detoxikace těla i mysli.

Půst

Půst trvá od popeleční středy do velikonoční neděle, tedy celkem 40 dní. Nesmí se jíst žádné maso, tučná jídla a nepije se alkohol. Nepoužívají se ani živočišné tuky. Jen mléčné výrobky jsou ze zákazu vyjmuty. Lidé jedli zeleninu, luštěniny, kyselé zelí a ryby.

Půst napomáhal ke zklidnění a hlubšímu vnímání energií. Člověk jeho prostřednictvím dostával možnost pracovat na své vůli. Je to také čas protkaný sebereflexí, kdy bychom se měli každý večer zamyslet nad tím, jak jsme daný den prožili, na co jsme mysleli. Pokud se nějaké myšlenky opakují, jistě by stálo za to si je zapsat a dál s nimi pracovat.

První neděli půstu se říká pučálka. Ženy se oblékly do černého a na oběd vařily takzvanou pučálku, tedy naklíčený hrách. Lidé tak dávali najevo, že si uvědomují, jaké období právě přichází, a že jej respektují. Křesťané si v tento den připomínají Ježíšův křest v Jordánu.

Druhou neděli se vařilo takzvané pražmo. Šlo o nedozrálá obilná zrna, která se pražila, aby se z nich mohla udělat kaše nebo obilná polévka. Už po týdnů tělo vnímá změny v jídelníčku a přizpůsobuje se. Po jídle přijde vhod jablečný kompot. Pražné neděle také můžeme říkat sazometná, podle velkého úklidu, který tento den doprovázel. Čistily se také komíny.

Třetí neděle je kýchavá. Název je odvozen od kýchnutí. Existují domněnky, že název je vzpomínkou na Řím v 6. století, kdy jej zastihl mor. Kněz tenkrát nařídil, aby každému, kdo kýchne, bylo řečeno: Pozdrav pánbůh nebo Pomož pánbůh. Nemoc odezněla 3. postní neděli. Říká se, že kolikrát si za tento den kýchneš, tolik let budeš živ. A stále se odpovídá: Pozdrav Tě Pán Bůh. Kýchnutí od nepaměti potvrzuje to, čemu jsme porozuměli spolu s následným konstatováním: Je to pravda!

Čtvrtá družebná neděle nám oznamuje, že jsme v polovině postní doby. Je to den energeticky příhodný pro důležitá rozhodnutí. Bylo dovoleno malinko povolit postní kázeň, dokonce byl dovolený i lehký aperitiv. Je to den setkávání. Tam, kde je děvče na vdávání, byl vhodný den na námluvy. Někdy se jí říkalo také růžová neděle. Na oltáře bohů byly pokládány první jarní květy jako obětiny. Tím se inspirovala církev. Papež v tento den uděloval zlatou růži panovníkovi, který se nejvíce zasloužil o víru.

Páté neděli se říká smrtná. K tomuto dni se váže pohanský zvyk vynášení smrti. Dívky a chlapci vytvořili postavu ze slámy a hadrů. Říkalo se jí Morana. Často ji zdobili vyfouknutými vejci nebo prázdnými ulitami šneků (tedy skořápky bez života). Morana byla symbolem smrti a již dlouho trvající zimy. Za zpěvu a za znění říkanek děvčat a chlapců byla nesena k potoku, do kterého byla vhozena. Tím byla symbolicky pochována zima. Voda však musela být tekoucí. Někdy se Morana i zapalovala. Vynesení Morany mělo i význam pro jednotlivce, kteří spolu s jejím pohřbením pochovali i zbytečnosti v nás ukryté. Šlo o symbolické odložení ega.

Květná neděle je šestá a poslední neděle postního týdne. Končí půst a my můžeme oslavovat, že jsme jej vydrželi. Během půstu jsme se zabývali také zkoumáním svých pocitů a nyní přichází uvědomění a vyvození toho, na co jsme přišli. Na oslavu si natrháme větvičky jívky, kterým se lidově říká kočičky.

Velikonoční svátky

Toto období je oslavou života. Život vyhrál nad smrtí, zimu jsme úspěšně přečkali. Jaro je období rozkvětu, pučení, probouzení života. Jsou to svátky plodnosti. Při tom si můžeme uvědomit hloubku a smysluplnost našeho bytí. Spolu s jarem se znovu probouzí naše touhy a víra ve vlastní schopnosti. Velikonoce jsou významný pohanský i křesťanský svátek. Týden před velikonočním ponděním probíhá svatý týden.

Modré pondělí navozuje atmosféru nadcházejícím dnům. Hned ráno bychom měli poděkovat za nový den přírodě i světu kolem nás. Přibližně deset dní před ponděním můžeme zasadit obilí. To nám krásně vzroste a na modré pondělí si je můžeme vystavit, případně je doplnit o vyrobené kuřátko nebo zajíčka. Jejich postavičky jsou symbolem nových začátků. Zbývá jen doplnit kraslice, které jsou znakem plodnosti.

Šedivé úterý je den negativní energie. V tento den se věnujeme práci. Hospodyňky čeká velký úklid a připraví si vše potřebné na vaření, pečení a také na barvení vajíček. Muži si dnes vyjdou vyhlédnout vrbové proutky na pomlázku, zkontrolují dům a zahradu.

Na škaredou středu by se lidé neměli mračit. Lidové rčení říká, že kdo se dnes škaredí, ten se bude škaredit každou středu po celý rok. Dneškem se prolíná energie zrady. Dle křesťanství se právě dnes dopustil Jidáš své podlosti. Proto i my se můžeme sami sebe zeptat: Jakých zrad jsme se dopustili? Ublížili jsme někomu? Nezradili jsme někdy sami sebe?

Zelený čtvrtek je den odpuštění, den oslavy člověka a života. Sama zelená barva je symbolem znovuzrození. Rituál dnešního dne je spojen s vodou a její očistnou mocí. Proto se dnes ráno omyjeme studenou vodou nebo se můžeme projít bosky v ranní rose. To nám zajistí zdraví do dalšího roku. Tento rituál můžeme dělat i na Velký pátek. Dnes bychom měli sníst také něco zeleného (příkladně hrachovou polévku nebo nudle se špenátem).

Dle křesťanské tradice dnes odlétají zvony do Říma. Jejich funkci zastávají nyní děti až do Bílé soboty. S pomocí klapáček a řehtaček obchází dvakrát denně vesnici od stavení ke stavení. Na Bílou sobotu pak dostanou od každého majitele domu vajíčko.

Také se dnes pekly jidáše. Kynuté pečivo máčené v medu, které se stočilo do tvaru provazu, kterým se Jidáš oběsil. Byl-li doma vyrobený, chránil před uštknutím, před vosami, včelami apod. Když se hodil do studny, měla tím být zajištěna čistá voda. Dával se i dobytku, aby byl zdravý. Také se mělo sníst něco zeleného.

Velký pátek patří po energetické stránce k nejsilnějším dnům roku. Je to den energie uzdravení. Proto bychom měli mít respekt k silám země. I proto je dnes přísný zákaz hýbat se zemí. Nepracuje se tedy na zahradě, a dokonce by se nemělo ani lézt po skalách. Dne bychom měli začít ranní koupelí. Dále se uctívaly lesní a přírodní bytosti, jako jsou gnómové. Na louku, zahradu nebo do lesa zaneseme trošku mléka v mističce vydlabané z kůry. Je to projev úcty k přírodě a jejím darům skrze čin. Tento zvyk se opakuje ještě v první jarní den (21. března).

Dnešní noci vyjedou prý blaničtí rytíři z hory, aby obhlédli naši zem. Také dnes vykvétá kapradí obdařené kouzelnou mocí. Ale jen málokdo je najde a nasbírá, protože je hlídají

strážci lesa. Komu se podaří najít zlaté kapradí, ten bude chráněn před nemocí a před zlými silami. Lidé také věřili, že bude-li se někdo kolem třetí hodiny odpolední modlit za uzdravení bližního, bude jeho modlitba vyslyšena. Musí však být formulována zcela přesně a jednoznačně. V dnešní den se také pekly mazance. Při pečení se do těsta vkládalo přání a modlitba hojnosti a šlechetnosti. Mazanec se o velikonoční neděli nechával posvětit.

Celá rodina pak u stolu společně poděkovala za hojnost, které se jí dostává, a následně bochánek obřadně posnídala.

I o bílé sobotě se lidé omývali ve studené vodě hned z rána. Omývalo se tak nejen tělo, ale i duše. Bíle oblečení lidé bíle prostřeli a na stůl dali bílé svíce znamenající Boží světlo. Bílá sobota je ve znamení dvou živlů, ohně a vody. Na dnešní den probíhal rituál křtu. Křest symbolizuje ctění rodiny, země i kultury a tradic k ní se vázajících. Říká, že se rodíme do společnosti, která nás ochraňuje, vytváří řád a s ním také bezpečí. Naši povinností je přijmout tento řád. Lidé vždy věřili v magickou léčivou moc vody. Dnes je vhodná doba nabrat vodu přímo ze studánky. Když se jí napijeme, bude naše komunikace s ostatními správná a zdravá po celý rok. Tak velká magická moc, jako má voda, byla vnímána vždy i u opačného živlu, u ohně. Dnešní den se oheň posvěcoval a žehnalo se mu jako Božímu světlu. Bílé svíce se zapalují jako úcta k ohni a oslava života.

Velikonoční neděle je oslavou znovuzrození v nás, slavíme život a hojnost, kterou představuje jídlo. Necháme posvětit mazanec a společně jej posnídáme. Na oslavu jara ladíme naše bydlení do barev vztahujících se k tomuto období, tedy do červené, modré, žluté, zelené a do bílé. Obklopujeme se jarními květinami. Odpolední kávu si můžeme vylepšit upečeným beránkem. Večer děvčata malují vajíčka.

Mužskou prací je pletení pomlázky a trénink hodovaček a shánění mašle. Nůž dá proutku sílu. Pomlázka se tvoří splétáním proutků a je symbolem plodnosti a života. Vajíčko krásně a s láskou malované pak vyjadřuje vztah ženy k obdarovávanému muži. V neděli je oběd bohatší než v předchozí dny. Podtrhuje tak hojnost, plnost a smysluplnost našeho života.

Na Velikonoce se tradičně jedlo skopové, ale v našich zemích jsou spíš zemědělci než pastevcí, a proto byl beránek pouze symbolický.

Mazanec je nejstarší obřadní pečivo v Čechách. Původně byl slaný, ze sýra a mnoha vajec. Má tvar chleba a nahoře je naříznut křížem, aby připomínal Kristovo ukřižování. Říká se: Dáte-li kus mazance, dostanete mládence. Podobné pečivo měli už naši předci. Představovalo pro ně slunce.

Velikonoční nebo také červené pondělí. Pokud nechceme, aby nás, jak se říká, pokakal beránek, měli bychom mít na sobě něco nového, což představuje nevinnost nebo symbol nových začátků. Velikonoční pondělí začíná hned brzy z rána, kdy muži vyráží s pomlázkou za koledou. Pro svobodné nezadané jsou Velikonoce možností k námluvám, k projevům lásky a k dvoření. Vyšleháním dívek dávají najevo náklonnost i přátelství.

Pomlázka je významnou osobní vizitkou muže. To, jak je upletena a jak je ozdobena, vyjadřuje, jaký chlapec je. Pomlázka je symbolem mužské síly. Ne však ve smyslu síly nad ženou. Ženy se netrestají a nebijí! Vyšupání nebo také omlazení je citlivě provedený akt plný lásky. Jde o symbolický dotek vrbovým proutkem, pohlazení. Zrcadlí v sobě rodící se přírodu, její sílu, plodnost a vitalitu. Ta se tak přenáší pomocí proutku do ženského těla spolu i s mužskou silou. Pro oba by mělo jít o radostný a příjemný okamžik. Ve způsobu, jakým muž k své úloze přistupuje, se zrcadlí i jeho vztah k opačnému pohlaví. První vyšlehanou osobou bývala nejstarší žena ve vesnici, následně pak chlapci šlehali dívky, které jim byly blízké. Nezapomínalo se také na dobytek. Tato tradice spojuje lidi přes všechny věkové kategorie.

Ženy za vyšlehání odmění muže malovaným vajíčkem, které symbolizuje život. Dělá se tradiční česká velikonoční nádivka i velikonoční věnec z kynutého těsta, mandlový mazanec a také nejrůznější pochutiny z vajec.

Třicátý duben a filipojakubská noc

Moc nad tímto dnem, nebo spíše nad tímto přelomem dnů, má živel ohně. Oheň odjakživa chránil před zlými silami. V tuto noc temné síly vstupují na náš svět. Noc je znamením boje mezi dobrem a zlem. Tento boj mágů probíhá v oblacích. Lidé na zemi tedy zapalují ohně, aby bylo zlo, které se přiblíží k zemi moc blízko, spáleno.

Keltové v tuto dobu mají svátek Beltain, ve kterém pomocí ohně uctívají boha Pelena. Obřadně uhasí všechny ohně a vykresají nové, čisté.

V tuto noc se také pálí čarodějnice, slamění panáci symbolizující zlo a to špatné v nás, to, čeho se chceme zbavit. Košťata se zapalovala a vyhazovala do vzduchu. Košťata jsou určena k ometání. Ometají zlé a to na nich zůstává. Proto se stala dopravním prostředkem čarodějnic. Proti uhranutí se také dávalo pod drn čerstvé vejce a zapichovaly se pruty s ostny, aby se čarodějnice poranila. Světnice i chlěvy se kropily svčcenou vodou. Lidi ochránila také snítka šefíku.

Čarodějnice byly předky vnímány jako mocné temné síly, kterých se obávali. Fanatické vnímání křesťanství spolu se strachem dávalo prostor sadistickým praktikám inkvizičního soudu. Čarodějnické procesy v Nise, ve Zlatých horách, v Glucholazích, v Opavě i ve Velkých Losinách jsou spojeny postavou Jindřicha Františka Bobliga z Edelstadtu. Byl to psychicky narušený jedinec, trpící sadismem a své zvrácené praktiky mohl díky strachu jednoduše skrýt za právo. Majetek, který byl nejspíš hlavním motivem pro nařčení z čarodějnictví, měl správně připadnout státu, ale místo toho si jej Boblig dělil s losinským panstvem. Inkvizitor sám sestavoval čarodějnické modlitby a scénáře, ke kterým se lidé v nesnesitelných mukách doznávali. Mučení původně mělo určitá pravidla, a pokud odsouzený prošel celým cyklem a nepřiznal se, měl být osvobozen. V čarodějnických procesech tomu tak nebylo. Dokázal-li někdo vydržet muka až do konce cyklu, prohlásil inkvizitor, že je pod ochrannou d'ábla, a celý proces začal znovu. Nebylo úniku. Mohli zemřít v mučírně, nebo na hranici. Po mukách, v nichž se obvinění doznali, následoval soud, kde měli před komisí potvrdit svá obvinění a zopakovat naučený text. Byli odvážlivci, kteří v ten okamžik nařkli z čarodějnictví právě Bobliga. Často se pak stávalo, že je našli v cele se sraženým vazem a vysvětlením, že si je d'ábel raději vzal k sobě. Můžeme tento den vnímat i jako připomínku nevinných obětí násilných fanatických činů. Interaktivní expozice zabývající se tímto tématem je v Jeseníku ve Vodní tvrzi.

První máj

Muži vyberou smrk, ten pokácí a opracují tak, aby zůstal jen na vršku zelený. Ženy májku ozdobí pentlemi (symbol vítězství dobra nad zlem) a z chvojí vytvoří věnec. Muži nazdobenou májku postaví a upevní tak, aby nespadla. Na májce se podílí celá vesnice, takže je to jeden ze stmelujících zvyků.

S tím souvisí tradice oplétání máje, kdy se na vrchu májky umístí dlouhé bílé a červené stuhy. Když májka stojí, dívky a chlapci stuhy uchopí a napnou je. Následně jdou dívky jedním směrem a chlapci druhým. Protáčí se kolem sebe a tím májku zapletou.

Muži také stavěli své milé malou májku před okno. Májku představovala opentlená břízka, která symbolizovala lásku. Pro nesmělého chlapce to mnohdy bylo první vyjádření lásky i přiznání, kterou dívku miluje. Starší muži už májku nestaví. Ti své ženě nosí březové větvičky nebo narcisky.

První máj je známý zvykem líbání pod rozkvetlou třešní. Žena, která nebude pod rozkvetlou třešní políbena, do roka a do dne uschne.

Chlapci mezi sebou zvolili krále, dívky jej ozdobily a ostatní chlapci mu slíbili věrnost. Ten pak měl zodpovědnost zakročit v případě hádky, dohlížel na slušné chování a dobrou pověst mládeže.

Dalším zvykem je dávat si pozor, aby nás neokukala kukačka. Pokud zaslechneme kukat kukačku, musíme zachřestit mincemi, které ten den máme nosit v kapsách. Pokud tak učiníme, budou se nás peníze držet. Pokud však nemáme čím zacinkat, budeme po celý rok strádat.

Letnice

Letnice jsou dalšími pohyblivými svátky, které se řídí podle Velikonoc. Padesátým dnem od velikonoční neděle začínají letnice. V dávných dobách naši pohanští předkové dávali v tuto dobu obětiny zlým silám. Zlo se dary uspokojilo a na oplátku nevstupovalo mezi lidi. Tento čin také odháněl neštěstí. Dary dostávaly studánky a vodní živel.

Mezi tradice dodržované při letnicích patřily jízda králů, kácení máje, nebo třeba otevírání studánek. Všechny tyto zvyky jsou pečlivě připravené, plné hudby, zpěvu, říkaček a tanců. Přesto je měl každý kraj nějakým způsobem přizpůsobené – své.

Jízda králů

Jízda králů je zvykem dodržovaným dnes jen na málo místech a pouze ve Vlčnově se pořádá každý rok. Je to tradice zapsaná jako nehmotná památka kulturního dědictví lidstva UNESCO. Je poměrně náročná na přípravu. O její průběh se starají mladí chlapci, kteří již dovršili osmnácti let. Ti tvoří družinu, která si volí krále. Král bývá mladší chlapec

– je podmínkou, aby byl panic. Vyberou vhodného kandidáta a jdou požádat jeho rodiče o souhlas. Pro rodiče krále je zvolení syna velikou ctí, ale také velikou zátěží a zodpovědností. Musejí sehnat bílého koně, starají se o výzdobu, koláče, víno, slivovici, úklid... Proto se stávalo, že chasa musela obejít více domů, než našli souhlasící rodiče. Většinou se volili chlapci z bohatších rodin. S přípravami pomáhá příbuzenstvo i sousedi. Na reprezentačním plese je představen nový král a starý mu předá vládu. Nový král musí slíbit, že bude spravedlivě a dobře vládnout.

V den jízdy děvčata nazdobí koně a chlapci krále. Ten má na sobě ženský kroj. Když je nachystán, vysadí jej jeho otec na bílého ozdobeného koně a dá mu růži do úst. Od té chvíle nesmí chlapec promluvit. Jeho družina má mezi sebou tzv. vyvolávače. To jsou mládenci, kteří se předhánějí v rýmovačkách přímo ušitých na míru různým přihlížejícím. Pomáhají jim v tom chlapci, kteří vedou jejich koně. Upozorňují na zajímavý námět, výrazné rysy nebo verše, které vymysleli. Za to dostávají od přihlížejících lidí peníze do boty.

Dříve se po vyvolávání jízda králů dvou vesnic setkala na předem určeném místě a králové mezi sebou svedli boj. Zahákli se malíčky a snažili se udržet v sedle. Ten, který prohrál, byl zajat a odvezen do vesnice vítězného krále. Byl pohoštěn a jeho družina musela za něj zaplatit výkupné ze svého vyvolávání.

Královničky

Je to tradice týkající se pouze dívek. Děvčátka natrhají mladé větvičky (ratolesti) břízy, vrby nebo barvínku, které ozdobí červenou stuhou. Pro posílení magické síly se nechávaly ratolesti posvětit v kostele. Královničky (nebo také kralenky či králky) měly své vlastní kroje určené pouze pro tuto příležitost. Ty se dědily. Královnička musela být dívka bez hříchu na pokraji mezi dětstvím a dospělostí. Původně to byl svátek pohanský na oslavu královny Vesny – bohyně jara. Mladá děvčata vybíhala bosá do luk a zpívala.

V den průvodu se uřízla a ozdobila mladá břízka (létěčko nebo májíček). Tu nesla v čele průvodu dívka zvučného hlasu převlečená za krále. Udávala tempo, trasu cesty, kterou průvod půjde, i písně. Nad královnou celou dobu dívky nesou baldachýn z červeného šátku ozdobený ratolestmi. Královnička nezpívá, ale usmívá se a má působit skromně a oplývat krásou. Mezi děvčátky jsou darujnice, které rozdávají ratolesti, a prosebnice, které žádají

o malý peníz či sladkost za obdarování. Průvod se nakonec zastaví obvykle uprostřed vsi, kde spolu král s královnou tančí pod baldachýnem a ostatní děvčata tančí kolem nich v kruhu. Zpívají se písně bez náboženské tematiky. Motivem bývají králové a královničky nebo jarní či přírodní tematika.

Po rozdání ratolestí volí královna svou nástupkyni. Chlapci se přidají až ve chvíli, kdy královna vyjde zpod baldachýnu. Chlapci ji i krále vyzvou k tanci a dívky zatím složí šátek a rozloží baldachýn. Královna, která dokralovala, se tímto zařadí mezi dospělé a příští rok bude průvod pouze pozorovat. Večer probíhá zábava, které se účastní již obě pohlaví.

Otevírání studánek

Otevírání studánek se mohou účastnit pouze nevinné mladé dívky. Někde bývá otevírání studánek součástí slavnosti královniček, jinde samostatný zvyk, v němž dívky čistily studánku a zaříkávaly ji, aby byla stále čistá. Voda má velkou magickou moc, a proto se k ní váže hodně pověr. Z právě vyčištěné studánky se voda nosila na pole, aby dobře rodilo, někdy se lila i do lesa a chléva. Vyčistit studánku mělo přinést štěstí.

Dívky pouštěly věnečky po vodě. Pokud odplul po proudu, čekal ji ve světě nějaký švarný jinoch. Pokud se roztrhl o kámen nebo zůstal ve víru pod jezem, nebylo to dobré znamení.

Lidé věřili na vodopanenky, bílé paní, které žijí v průzračné vodě v křišťálových palácích, ke kterým vedou cesty posypané zlatým a stříbrným pískem. Těm Slované nosili obětiny v podobě ratolestí či květín.

Svatojánská noc

Noc mezi 23. a 24. červnem přináší oslavu letního slunovratu, přichází k nám energie štěstí. Lidé zapalují ohně a posilují tím sílu Slunce. Naši předkové vhazovali do ohňů obětiny v podobě květín a z nich upletených věnečků. Hledali zlaté čarovné kapradí pro jeho údajnou ochrannou moc. Tradovalo se, že pokud někdo nalezne zlatý květ, porozumí řeči zvířat. Do oken lidé umisťovali svíčky na znamení štěstí a blahobytu. Svatojánská noc je jednou z nejmagičtějších. Proto se trhalo devatero kvítí, bylinky obrovské moci. Dívky pokrývaly studánky květy a děkovaly jim za léčivou sílu.

Pout'

Pout' je cesta, která má člověka očistit, člověk by se na ní měl odevzdat a měl by dojít posvěcení. Není důležitá její délka, ale to, jak je dotyčný vnitřně očištěn. Její délka by měla být však taková, aby dovedla poutníka k němu samotnému. Dnes bychom ji mohly přeložit jako čas na sebe sama se sebou samým. Obvykle se putovalo na nějaký vrch. Většina vrchů má své energie, a tak na nich už od pradávna vznikaly svatyně, kapličky i chrámy.

Když šel poutník sám na dalekou cestu, dostal dopis od kněze, který mu umožňoval přespat v klášterech a zajišťoval, že tam dostane i stravu. Pokud se vydává velká skupina lidí z jednoho kostela, vede ji starší bratr, který předzpěvuje náboženské písně a střídá je s modlitbami tak, aby se putující lid nezadýchal. Kněz kráčel poslední a zpovídal. Poutní cesty mnohdy lemují křížky a kapličky. Z cíle cesty si pak každý poutník odnášel malý oblázek na připomenutí. Z toho se vyvinuly pozdější poutě a hrála se divadla.

Senoseč

Senoseč je oslava prvního sečení trávy. Seno bylo nedostatkovým zbožím, proto se s ním ani neobchodovalo. Zimy byly dlouhé a seno hlavní potravou dobytku. Senoseč začíná již před rozbřeskem. Lidé si uvědomovali, že sklízí něco, co nezaseli, a náležitě si vážili darů matky přírody. První do louky vstoupily ženy a omlouvaly se přírodě, že jí berou košatou úrodu, a požádaly ji o štědrost do dalšího roku. Žena a půda jsou totiž mytologicky spjaté, obě nosí život. Byla to práce namáhavá, ale lidé si při ní pomáhali a zpívali. Senoseč se slaví pouze při prvním sklizení trávy v roce.

Kosa je nástroj známý z doby železné. Pořizovaly se kvalitní kosy a každý sekáč si ji musel umět správně naklepat a nabrousit. K jídlu jim ženy nosily vejce se špekem, aby měli sílu, a kyšku (zkvašené mléko), aby kosili rychle. Rychlost byla zásadní. Ženci žádali i živly, aby jim práci neničily a nechaly je dokosit. Dnes se tento zvyk přetransformoval v závody v kosení, ve kterém se hodnotí styl, rychlost a elegance.

Dožínky

Jsou jednou z největších zemědělských slavností. Vše dozrává a úroda je sklizena. Člověka naplňovaly pocity vděku a hojnosti a vzdával díky bohům čtyř živlů. Ženy napekly koláče a žitný chléb, který byl symbolem úcty a pokory. Dívky spleťly obilný

věnec ze všech druhů obilí a ozdobily jej lučným kvítím. Slavit se začínalo s příjezdem posledního vozu s obilnými snopy z pole. Za ním šli ženci a ženy v tradičních krojích. Obilný věnec, kytici lučního kvítí a chléb se solí předali hospodáři, který zodpovídal za úrodu obce. Zároveň mu oznámili, že úroda je sklizena, a předali mu dary pole. Ten dal chase na oplátku pivo. Panímáma dostala květinu a chase dala koláče. Pak všichni společně slavili, veselili se spolu, zpívali a tančili na návsi a večer pak pokračovali v hospodě.

Podzimní rovnodennost

Už ve slově rovnodennost se jasně zrcadlí rovnováha a harmonie. Tento den nese druhé sklizně, a to sklizně vína, neboli vinobraní.

První sazenice vinné révy se na Moravu dostala s římskými legiemi ve 3. století. Do Čech pak rostlinu přivezla Ludmila, babička sv. Václava, až o šest století později. Rozmach moravského vinařství je připisován mnichům, kteří přišli šířit křesťanství. Také Karel IV. významně pozdvihl pěstování vinné révy sazenicemi z Burgundska. Vinaře osvobodil od daní a žádal pouze 30 litrů nejlepšího vína pro královský majestát. Víno se stalo výsadou králů a šlechticů, církve a obchodníků.

Když víno dozrává a čeká se už jenom na správnou chvíli sklizně, provádí vinaři takzvané zarážení hory. Vytvoří 6 – 7 metrů vysoký kůl ozdobený ovocem (3 jablka jako svatá trojice) nebo lahví vína a za zpěvu jej zarazí do země. Celý rituál doprovází zaříkávání. Znamená to, že do vinic nesmí nikdo cizí. Hlídačům vybaveným holí, brašnou a rohem na plašení zvěře se říkalo hotaři. Ti úrodu hlídají před nenechavci až do sklizně.

Vinobraní je velká sláva. Když přijde čas sklizně, vstoupí do vinohradu hospodář. Ustříhne několik šlahounů rostliny, které od té chvíle ozdobí vstup do připraveného a uklizeného sklepa. Také sudy je třeba předem vyčistit a vydezinfikovat sírou.

Poslední nasbíraný košík se ozdobí listy vinné révy, sběrači si dají za klobouk větvíčku a slavnostně se jede do lisovny. Víno se nejprve rozdrtí a zbaví peciček. Vznikne míchanina šťávy a slupek, které se říká rmut. Chceme-li víno bílé, začneme rmut dále zpracovávat v lisu. Červené víno dostává čas, aby slupky pustily barvu, a teprve potom se lisuje. Na víno má vliv hodně faktorů. Přesná doba sklizně, množství slunce, doba lisování, vlhkost sklepu, aj. Je to komplikované umění.

Zkvašený vinný mošt, neboli burčák, se pije pouze v České republice, na Slovensku, v Rakousku a Německu. První ochutnávka mladého vína probíhá až na svatého Martina. Přesto, že víno je kulturní nápoj, nezapomínejme na přísloví: Při první skleničce pije člověk víno, při druhé pije víno víno a při třetí skleničce pije víno člověka.

Dvacátého osmého září a Svatý Václav

Spolu s tímto svátkem na zem sestupuje energie ochranná. Měli bychom se věnovat myšlenkám na naši zem a hrdost na ni.

Posvícení

Je to oslava určitého místa, nejčastěji kostela. Koná se na počest posvěcení. Od toho je také odvozen název oslavy, tedy posvícení. Jí se posvícenská husa, kachna a koláče.

Hody

Hody jsou odpočinkem po žních, poděkováním za úrodu a přípravou na období klidu. Vesničané volili stárky a stárkyně, kteří zodpovídali za průběh oslav, jídlo a pití. Lidé se scházeli od domu k domu a mladší stárek s mladší stárkyní žádali vedení vesnice o povolení zahájit hody a zaručili se, že vesnici zachovají čest a budou se chovat slušně. To vše probíhalo v krojích a projevy jednotlivých osob byly rýmované.

Druhý listopad a Dušičky

Tento den je svátkem všech zemřelých. Ztenčuje se brána mezi světem mrtvých a světem živých. Tomu naši předci věřili již v předkřesťanských dobách a ochraňovali se před dušemi lampičkami vyráběnými z krmné řepy, kterým se přezdívalo bubák.

Keltové měli v této době svátek Samhain. V něm se loučili se slunečným obdobím a zapalovali ohně, aby duše zemřelých našly cestu domů. Nakonec všechny ohně uhasili a s nimi odešlo i vše špatné, co se za slunečnou část roku událo. Nová naděje přichází se zapálením nového ohně, z kterého si všichni vezmou část domů.

Naše současná společnost smrt potlačuje, dělá, že neexistuje. Když pak přijde, jsme v šoku. Dříve to tak nefungovalo, lidé umírali doma mezi svými. Lidé se dožívali průměrně čtyřiceti let. Svým zesnulým se snažili cestu usnadnit pomocí rituálů. Otevírali okna, aby duše mohla v klidu odejít, a následně okno zavřeli a zatáhli záclonky, aby duše

nepoznala svůj dům a nechtěla se tam vrátit. Také nádoby obraceli dnem vzhůru, aby se tam duše nemohla schovat. Některé duše se velmi těžko loučí s věcmi a místy, které mají rády. Nebožtík je z domu vynášen nohama napřed. Někdy se jim vkládala do ruky mince jako symbol výplaty za to, co zde vytvořili, aby se nevraceli pro svůj majetek. Tento zvyk pochází ze starého Říma, kdy dávali nebožtíkům do úst minci, aby jí mohli zaplatit převozníkovi Cháronovi. Obřad umožňuje se rozloučit a smrt přijmout.

Svatý Martin a jedenáctý listopad

Svatý Martin zemřel v roce 321 před naším letopočtem. Už za svého života byl velice populární. Jako malý chtěl být mnichem, ale jeho otec, římský voják, chtěl, aby šel v jeho stopách. Až do složení vojenské přísahy jej prý museli držet v okovech, aby neutekl. Jakmile ale přísahu složil, vykonával ji a řídil se jejími pravidly. Vyznačoval se však soucitem ke slabším. Povídají se o něm různé pověsti.

Jednou prý dojel do města, kde byli lidé tak chudí, že neměli co jíst ani o posvícení. Poručil tedy svému koni, aby shodil podkovy. Bělouš setřepával své podkovy, ale jakmile nějaká upadla, hned se mu udělala nová. Po celém městě tak mohli lidé sbírat podkovy. Když nějakou zvedli, drželi v ruce křupavý rohlíček. Ty se pečou v tento den a plní se ořechy nebo mákem.

Jindy zase narazil na žebráka. Nikdo na jeho prosby nedbal a Svatému Martinovi se ho zželelo. Sám měl již jen svého koně, brnění a plášť. Sundal si plášť a rozetnul jej mečem. Část si nechal a část dal chudákovi. Po této události měl prý zjevení, splnil se mu sen a stal se mnichem. Tehdejší kněží pocházeli z bohatých rodů, a tak se na něj dívali s určitým pohrdáním. Zato lidé jej milovali tak, že jej chtěli mít biskupem. On však byl velmi skromný a takovou čest nechtěl přijmout. Když prý pro něj šli, schoval se k husám. Ty jej však hlasitým kejháním prozradily. Biskupem se tedy stal. Na základě této pověsti se na jedenáctého září připravuje posvícenecká husa. Z husích kostí se také věštilo. Když byly kosti bílé, značilo to zimu na sněhu. Pokud byly tmavé, čekalo kraj teplo, a to nebylo pro úrodnost půdy nic dobrého.

Advent

Advent vychází z latinského slova *adventus*, což v překladu znamená příchod. Jde tedy v rámci křesťanství o čas očekávání příchodu spasitele, který na konci věků opět sestoupí, aby nastolil nebe na zemi. Toto období začíná čtyři neděle před Vánocemi. Mělo by to tedy být období pokání a odříkání. Na našem území však nebylo křesťanství původní vírou, a proto se potýkalo a mísilo s původními pohanskými zvyky, intenzivně spjatými se zemědělstvím a úctou k matce přírodě. Takže už od starověku je u nás zvykem trávit advent oslavou hojnosti víc než půstem.

Vánoční trhy

Vánoční trhy, nebo také jarmarky, nejsou naším původním zvykem. Jarmark pochází z Německa, kde vznikl mezi třináctým a čtrnáctým stoletím a ze kterého se následně rozšířil po celé Evropě. Jeho významem bylo doplnění zimních zásob ve snaze získat peníze a koupit nějakou drobnost k Vánocům.

Na vánočních trzích byli významnými osobnostmi lidoví betlémáři. Prodávaly se betlémky i jednotlivé figurky od nejjednodušších po nejkomplikovanější. Existovala pověra, že kdo si z trhu neodnese aspoň jednu postavičku, k tomu přijde Ježíšek až jako k poslednímu. K trhům patřily i další atrakce, jako kejklíři či zpěváci a hudebníci, předvádějící svůj um na náměstích. V dnešní době jsou pro nás vánoční trhy přehlídkou tradičních řemesel, jako je truhlářství, řezbářství, kovářství, šperkařství, sklářství, včelařství.

Adventní věnec

Symbolizuje vítězství světla nad tmou a dobra nad zlem. První adventní neděli se dává na dveře jeden slaměný věnec symbolizující slunce. Druhý je z neopadavých jehličnanů pro jejich stálou zelenou barvu. Jsou symbolem stálosti a nezničitelnosti. Věnec má čtyři svíce a patří na stůl. Při tvorbě věnce se používala snítka nebo větvička, která symbolizovala život a přežití. První adventní věnce se u nás objevily v době první poloviny 19. století. Byly vyřezávané ze dřeva a barvené zelenou barvou, ale lidé se brzy navrátili k přírodninám.

Číslo čtyři má velkou symboliku. Můžeme v něm vidět 4 světové strany, 4 živly, 4 adventní neděle (které se jmenovaly železná, bronzová, stříbrná a zlatá). Také barva adventních svící měla velký význam.

- Fialová – barva pokání, ceremonie a řádu, ponoření se do svých myšlenek
- Zelená – přirozenost, uklidňuje a chrání
- Růžová – barva radosti a oslavy
- Bílá – čistota, nové začátky, svoboda, pravda
- Červená – životní síla, sebedůvěra, vznešenost
- Zlatá a stříbrná – bohatství, zpestření
- Modrá a žlutá patří k jaru.

Jsou formy adventního věnce, kde se objevuje svíček pět. Pátá je umístěna doprostřed věnce a je bílá. Ta znázorňuje Ježíše Krista anebo Panenku Marii a zapaluje se na Štědrý den.

Oheň sám byl posvátný, byl pozemským sluncem a chránil lidi od zlé moci již dávno před adventními věnci a před svíčkami. Existuje také tradice vánočního polena. Těžký dubový špalek se vložil na dno kamen. Tam doutnal až do tří králů, kdy jej hospodář vytáhl a rozsypal po poli s prosbou o bohatou úrodu.

Čtvrtý prosinec a Svatá Barbora

Tento den má navodit lidem pocity očekávání. Trháme větvičky třešně na znamení touhy. Vykvetou-li nám na Štědrý den, čeká na nás v dalším roce štěstí a radost a svobodné děvče se zadá.

Křesťanské svátky vzpomínají na Svatou Barboru, která žila ve třetím století v Turecku. Byla to dívka, jejíž otec k ní měl ochránářský vztah a tak ji nechal zavřít do přepychově vybavené věže. Ačkoli materiálně byla dívka vybavena velmi dobře, svoboda jí chyběla a cítila se duševně vyprahlá. Jeden ze sloužících byl utajený křesťan a s jeho pomocí se obrátila k Bohu. Nakonec přijala i křest, což rozzuřilo jejího otce. Ten ji nechal vydat katy. Pro potupu jí byly uříznuty prsy a nakonec ji sám otec popravil.

Dívky se převlékaly do bílého a představovaly Barborky, ženské duchy. Následně obcházely vesnici. Dávaly požehnání blahobytu a metlou trestaly nepořádnost a nepravosti, nabádaly ke křesťanským ctnostem. Dětem se říkalo, že sedí za komínem a sledují jejich chování celý rok. Tento obyčej probíhal až do první světové války.

Pohané v tento den řezali větvičky ovocných stromů, které podle nich právě 4. prosince měly magickou moc a dalo se s nimi věštit. Je přesně 20 dní do Štědrého dne a barborky, jak se nařezaným větvičkám říká, mají čas rozkvést. K tomu se jim pomáhalo rozklepáním konců, aby lépe nasávaly vodu. Voda měla mít pokojovou teplotu. Děvčatům se také radilo zalévat barborky několikrát denně vodou ze studánky, kterou přinesou v ústech.

Svobodná děvčata jednotlivé větvičky pojmenovávala chlapeckými jmény. Ta, která rozkvetne jako první, nese jméno jejich nastávajícího. I vdané a zadané ženy věštily z barborek. Věštily, který z měsíců nového roku bude nejšťastnější. Kolikátý den po sv. Barboře větvičky vykvetou, tolikátý měsíc bude nejšťastnějším.

Předkové také věřili, že v tento den je úzká hranice mezi světem naším a světem mrtvých. Zesnulí předci se na nás přicházejí ze záhrobí podívat, jak si v životě vedeme.

Šestého prosince a Svatý Mikuláš

Mikuláš je symbolem dobra a štědrosti. Ty děti, které jsou hodné, obdaruje. Být hodný a dobrý znamená i pevnost ve své víře, konání dobra, být slušný, vážit si rodičů a starších lidí. Tedy i mimo jiné ovládat katechismus a otčenáš.

Svatý Mikuláš, zvaný také dobrotivý, je jedním z nejoblíbenějších světců. Stal se štědrým zastáncem chudých dětí a neprávem obviněných. V dávných dobách se stávalo, že rodiče občas neměli na zaplacení dluhu. V tom případě bylo jedno z jejich dětí odebráno do zástavy a mohlo být i prodáno na trhu jako otrok. Tomu se snažil Mikuláš zabránovat a nejchudším rodinám dával za okno peníze.

V 18. století Mikuláše na jeho cestě za obdarováváním hodných dětí doprovázel celý masopustní průvod. Od 19. století spolu s Mikulášem obchází vesnice pouze anděl jako představitel dobra. Pomáhá Mikuláši rozpoznat hodné děti od zlobivých. Čert odnáší v pytli do pekla děti, které se neumí chovat slušně, nemají respekt a zlobí. Pokud ale zlobivé dítě slíbí, že se polepší, dostane brambory, uhlí a možnost se napravit.

Oblíbeným darem byl odedávna perník. Byl dobrý a také trvanlivý. Skládal se z mouky, medu a pepře. Původně se díky tomu jmenoval peprník, časem se však z peprníku stal perník.

Druhá adventní neděle.

Na věnci zapalujeme druhou svíčku. Svíčku, která představuje lásku. Celý týden, který bude probíhat, je zasvěcen lásce a vztahům. Je to čas, kdy můžeme poděkovat blízkým, které máme rádi, zastavit se a uvědomit si, jaké poklady v nich máme. Můžeme některé z nich pozvat na večeři.

Také se peče cukroví. Hospodyně jich má dle tradice zvládnout minimálně devět druhů. Nejlepší je ale vytvořit druhů 12, abychom uctili všechny měsíce roku. Zatímco panímáma peče, hospodář napíše přání těm, se kterými se do Vánoc nesetkají, aby věděli, že na ně myslíme a máme je rádi.

V době, kdy zapalujeme druhou svíčku na adventním věnci, je vhodná doba na pořizování dárků blízkým. Je nutno podotknout, že mnohem větší cenu měl (a osobně si myslím, že má i dnes) dárek vyrobený než kupovaný. Vyrobený dárek symbolizuje lásku a úctu k obdarovanému. V druhou adventní neděli píší děti dopis Ježíškovi.

Třináctý prosinec a Svatá Lucie

Lucie žila na Sicílii před více než 1700 lety. Jako jedné z mála světic byl její život doložen. Lucie žila v době pronásledování křesťanství. Věřící se skrývali v katakombách, kam jim tato žena nosila jídlo. Aby měla volné ruce a viděla na cestu, nosila na hlavě svícen. Když byla malá, slíbila Bohu, že navždy zůstane pannou. Její matka se ji snažila dobře provdat za aristokrata, který se do ni zamiloval kvůli jejím nádherným očím. Ona jej odmítala. Když na ni stále naléhal, vypíchla si oči a poslala mu je v misce. To jej urazilo a udal ji pro křesťanskou víru. Lucie byla umučena k smrti. Stala se patronkou Švédska, kde ji nejvíce uctívají.

Lucie je patronkou nevidomých a přadlen. Přadleny nesměly na třináctého prosince příst. Třináctého prosince vychází za soumraku bílé zahalené postavičky. Na Tábořsku

mívají bílé zobáky. Jedna z nich nosívá světlo na hlavě po vzoru Lucie. Dívky nevydají ani hlásku. Prochází vesnicí a vše předvádí jen pantomimou. Dětem, které se nepostily, tyto tajemné postavy hrozily, že jim rozpárou bříška a nacpou je kroupami.

Třetí adventní neděle

Třetí adventní neděle je věnována úctě k sobě samotnému. V tomto týdnu muži pletli ozdoby ze slámy, případně vyřezávali ze dřeva. Ženy se věnovaly také ručním pracím, a to zejména paličkování, háčkování, vytvářely vyšívání prostírání na stůl, ubrusy nebo dečky.

Čtvrtá adventní neděle

V předchozích týdnech jsme si připomněli, jak významní jsou pro nás lidé v našich životech, zamysleli jsme se nad sebou samým a nad tím, čeho si na sobě můžeme vážit. Nyní je čas na otázky: K čemu vzhlížím? Co uznávám? Jaká mám tajná přání? Jak jich mohu dosáhnout? Čtvrtá adventní neděle je určena modlitbám, hledání hodnot a duchovním principům.

Dny před štědrým dnem se peče vánočka. Má v sobě symboliku pospolitosti a soudržnosti rodiny. Při pečení se dbá na vánoční náladu, která je do vánočky ukládána. Je nutné napéct tolik vánoček, kolik je členů rodiny. Tvarem připomínala Ježíška v povijanu. Její křížové pletení chrání lidi před zlými silami. Pokud se vánočka srazila, znamenalo to neštěstí.

Vánoční stromeček má předchůdce v pohanském rituálu, provozovaném už v 6. století. Pohané už z rána zdobili venkovní strom jako symbol, že se jaro vrátí. Oslavovali tím slunovrat. Zdobení stromečku tak, jak jej známe dnes, k nám přišlo až v devatenáctém století. A to v bohatých měšťanských rodinách. Do vesnic se tento obyčej dostal teprve před sto lety.

Jmelí bylo vždy ověnčeno vírou v mystickou moc. Věší se nad dveře nebo na lustr, kde chrání před čarodějnicemi, zlými duchy a před bleskem. Políbení pod touto květinou znamenalo, že láska nebude slábnout. Jmelí by mělo být darované, aby přineslo štěstí. Již druidové je dobře v zimního slunovratu sbírali pro léčivé vlastnosti. Jmelí je bylinka na vše, i na ženskou neplodnost. Naše obydlí zdobí a chrání po celý rok.

Dvacátý čtvrtý prosinec a Štědrý den

Začneme den bez snídaně, neboť kdo se postí, uvidí zlaté prasátko. To může být symbolicky viděno na obloze kolem čtvrté hodiny, při vyhlížení první hvězdy. Oběd by měl mít pouze jediný chod, a to jablečný štrůdl. Přičemž poděkujeme matičce zemi za to, že nás živí. Jablka ostatně musí být na míse s ovocem, která by neměla chybět na štědrovečerním stole. Na Štědrý den se zásadně nezametá. Mohlo by se vymést štěstí.

Štědrovečerní večeře má čtyři chody. Prvním je předkrm, čočka na kyselo, která značí hojnost. Následuje černý kuba s houbami jako symbol skromnosti. Nakonec všem známá rybí polévka a kapr dnes s bramborovým salátem. Ryba je projev pokory. Taková tabule dá hned na první pohled dost práce, jíž se ujímá hospodyně. Hospodář zatím zdobí stromeček, který je symbolem bohatství a hojnosti. Nohy stolu, u kterého budeme večeřet, ováže řetězem, aby rodina držela spolu. Nebo se pod stůl dala sláma se sekerou, které se měli všichni členové dotknout nohou, aby byli zdraví.

Zásadní je prostírání stolu. Nejprve se stůl důkladně vydrhl a vykouřil jalovcem. Říkalo se, že kolik druhů jídla na tabuli bude, tolik bude mandelů obilí příští rok. Je nutné prostít sudý počet talířů. V případě lichého počtu lidí se přidá jeden navíc. Během slavnostní večeře prý domy obchází smrt, a kde by byl lichý počet talířů, tam by si někoho odvedla. Talíř navíc také symbolizuje radost z možného příchodu nového člena rodiny.

Na stole také nesmí chybět víno. To je odkazem na krásné letní dny a na sluneční sílu. Do jednoho rohu se dává bochník chleba se solí s myšlenkou na každodenní život, aby bylo co jíst. Nůž se dává ostrím k bochníku, neboť tak chrání rodinu. Do druhého rohu je umístěn košík s tím, co se za rok urodilo, aby se tak stalo i v dalším roce. Do třetího rohu se umísťuje mince jako symbol blahobytu a ve čtvrtém rohu se má objevit něco pro domácí zvířata, třeba zrní. Vánočka a řetěz kolem stolu mají zase rodinu udržet pohromadě. Hojnost do dalšího roku zajistí čočka, mince nebo šupinka pod talířem. Dále na stůl patří cukroví a ovoce, rozkvetlé barborky a svíce. Kolem šesté hodiny večerní hospodář servíruje jídlo a od stolu nesmí nikdo vstát, dokud i poslední nedojí. Kdyby někdo vstal dřív, než budou všichni po večeři, další rok by se rodina nesešla celá. Před večeří se všichni vezmou za ruce, křesťané se pomodlí a ateisté poděkují za to, že jsou spolu a za všechno pěkné, co spolu během roku zažili. Následují všechny čtyři chody

večeře. Také se má zakrojit vánočka, ale jíst se bude až později. Půlku štědrovečerní vánočky bychom měli schovat na Nový rok k snídani.

Zvonění zvonečku oznamuje příchod Ježíška. Je to oblíbená část večera, kdy se rodina přesune ke stromečku, zpívají koledy a následně si předávají dárky. Ty obvykle rozdává nejmladší člen. Dříve byly dárky drobné a darované z lásky. Něco na přilepšenou dali hospodáři chase a nejvíce darů dostaly děti. Většinou šlo o ručně vyráběné hadrové panenky, vyřezávané postavičky koníků, malý kousek čokolády nebo oříšky. Po rozbalování dárků se můžeme věnovat dalším zvyklostem, jako je rozkrajování jablíčka. Pokud uvnitř najdeme hvězdičku, značí to štěstí a zdraví. Pokud objevíme křížek, čeká nás nemoc. Také můžeme pouštět lodičky. Do ořechových skořápek umístíme malou svíčku, kterou zapálíme a postavíme doprostřed nádoby s vodou. Pokud lodička pluje ke břehu, budeme se stěhovat nebo cestovat. Pokud naše lodička zůstane uprostřed, zůstaneme i my doma. Svobodná děvčata si zují botu, otočí se zády ke dveřím a hodí ji za sebe. Pokud pantofel bude mířit špičkou ke dveřím, půjde děvče z domu. Hodinu před půlnocí si každý napíše a vysloví přání, které následně spálí v ohni.

Také domácí zvířata si lidé předcházeli a krávy a koně dostali na štědrý den vánočku, houser dostal česnek a studánka byla obdarována taktéž kouskem vánočky. To mělo zajistit čistou vodu. Kosti, skořápky a zbytky byly dětmi naházeny pod stromy s přáním, aby bylo dost ovoce.

Dvacátý pátý prosinec a Boží hod

Pro křesťany Štědrý večer vrcholí půlnoční mší, která je plná zpěvu a oslavy narození Ježíše Krista. Zaznívá Česká vánoční mše od Jana Jakuba Ryby. A zpívají se koledy. Koledou se nazývaly říkanky a zpěvy koledujících dětí, ale postupně se tak začaly označovat také zpěvy s vánoční tematikou narození Krista. Boží hod je den, kdy se nepracuje. Ani návštěvy by neměly být přijímány. V tento den bychom se měli věnovat pouze sami sobě a svým nejbližším.

Dnes je možné předpovědět počasí na celý rok. Od dnešního dne po dvanáct následujících bude počasí jednotlivých dnů odpovídat počasí jednotlivých měsíců v roce. Pro pohany bylo toto období velmi významným. Slavili zimní slunovrat a to je i důvod, proč církve ve snaze pohanské zvyky vymýtit, přesunula oslavy narození Ježíše Krista

právě na tyto dny. Boží hod, jak sám název napovídá, je dnem velkého hodování. Obvykle se obědvala husa s knedlíkem nebo maso ze zabíjačky, která proběhla před svátky. A jelikož jsou Vánoce svátky lásky a míru, byly pořádány takzvané obědy pro chudé.

Stavění betlémů

První betlém byl postaven v Římě kolem roku 1291. Do našich zemí jej přinesli až jezuité, mezi lety 1560 – 1564, kdy postavili jesličky, aby si lidé lépe představili, jak vítání Ježíška na světě probíhalo. Postavy měly být velké, téměř jako v životní velikosti.

V letech 1782 – 1804 byly betlémy v rakousko - uherských zemích zakázány jako dětinské a církve nehodné. To motivovalo lid, aby si začal vytvářet a stavět betlémy doma. Tak se do betlémů dostaly obrazy venkovského života. Využívány byly nejrůznější dostupné materiály, jako sláma, dřevo, papír, karton, nebo i perník zdobený cukrem. Snad nejmenší betlém se ukrývá v ořechové skořápce. Největší loutkový betlém je Královský betlém v karlštejnském muzeu. Má rozlohu 80 metrů čtverečních a pohyblivé figury. Největším mechanickým betlémem Jsou Krýzovy jesličky v Jindřichově Hradci.

Při mnoha kostelích se ještě dnes koná živý betlém, kdy si lidé přehrávají zrození Ježíše Krista. Samotný betlém by se měl stavět dle starého příběhu. Tedy v den narození mají být postaveny jesličky, Josef a Marie, volek a oslík a následně se mají den co den postupně přistavovat další a další postavičky, až do tří králů, kdy bude příchodem Kašpara, Melichara a Baltazara příběh zrození uzavřen spolu s celými vánočními svátky. V kostelích bývají jesličky vystaveny do 2. února.

Dvacátý šestý prosinec a Svatý Štěpán

Svatý Štěpán nebo také druhý svátek vánoční je na rozdíl od Božího hodu zasvěcen návštěvám. Kdo dnes někoho obdaruje, bude mít po celý rok radost a dobrou náladu. Dnes se rozdávají i šupinky z kapra, aby lidem nechyběly peníze. Probíhají první zábavy, kterým se říká Štěpánské. V tento den také mužské chase končila služba a vyplácela se i výplata za celý rok, proto bylo za co se veselit. Z toho se vyvinulo pořekadlo „Na Štěpána není pána“. Ve starém Římě se slavily tzv. Saturnálie (oslava krále Saturna). Po jejich dobu byla dána svoboda otrokům. Po jeden týden dostali sloužící prostor se na svého pána osopit a dokonce se i opíjet. U stolu pak otrokům jejich páni posluhovali.

Svatý Štěpán je patronem koní, jejichž síla byla pro hospodáře životně důležitá. Proto se jim po bohoslužbě žehnalo. Při mši byl posvěcen oves, který jim pak hospodáři přidávali do krmení. Svátý Štěpán byl ukamenován a to si lidé připomínali tak, že v kostele trochu ovsa házeli po knězi.

Třicátý první prosinec a Silvestr

Přelomové období, ve kterém probíhá ukončování všeho starého, období plné energie, úcty a porozumění. Máme čas na sebereflexi a zhodnocení našeho celého roku. Poděkujme za dobré, co nás potkalo, a za to, co jsme se mohli naučit. Silvestrovský den je také dobou fantazie a radováněk. Proto bychom neměli dělat důležitá rozhodnutí. K silvestru neodmyslitelně patří přípitek, jakožto slavnostní obřad.

Silvestr byl mnich z přelomu doby pronásledování křesťanů a z doby přijetí této víry. Silvestr, jak jej slavíme dnes, je znám až v 19. století. Pro zemědělské kultury byl přelom roku oslavou, že se brzo bude probouzet půda, že vše zlé jednou končí. Naši předci věřili, že v tak dlouhých nocích, jako jsou o Silvestru, mají velkou moc temné síly. Ty bylo třeba zahnat. Zaháněly se praskáním bičem nebo řinčením řetězů.

K novodobým oslavám patří ohňostroje, chlebíčky a šampaňské. Již 200 let před naším letopočtem znali v Číně ohňostroj a používali jej k zahánění zlých duchů. K nám do Evropy ho přivezl Marco Polo. Mezi lid se ohňostroje rozšířily až v 20. století. První chlebíčky jsou doloženy z doby napoleonských válek, kdy jich Napoleon využíval, aby nemusel vstávat od vojenských map. Šampaňské se k nám dostalo až v 18. století. Přivezl je k nám hrabě Klam Galas a stalo se oblíbeným pitím šlechty a vrchnosti. Teprve až ve 20. století se stalo přístupným široké veřejnosti.

Nový rok

Den oslavy příchodu nového roku. Dáme si ke snídani vánočku schovanou od Štědrého dne. Z energetického hlediska není první leden vhodným dnem pro předsevzetí. To je dobré dělat až v době od druhého do šestého ledna. Do nového roku se nesmělo vstupovat s resty. To znamená, že před novým rokem musela mít hospodyňka uklizeno. Prvního ledna se nesmělo zametat a uklízet, aby se nevymetlo štěstí, a zapomenuté prádlo na šňůře znamenalo smrt. Hospodyňka ani polehávat, neboť to by přineslo smůlu.

Naši předkové se na Nový rok věnovali koledování. Koledovaly děti, kominíci, duchovní a obecní sloužící. Děti obcházely domy se zelenými proutky, kterým se říkalo štěstí nebo polazeň, přednášely říkanky a zpívaly. Při tom hrály na speciální nástroje zvané bukač nebo fanfrnoch.

Na Nový rok se jedla čočka pro její symboliku hojnosti spolu s vajíčkem (značící nový život) nebo s vepřovým (symbolem štěstí). Také se pekly koláče, do jednoho se zapekl peníz nebo hrášek. Kdo jej našel, měl mít po celý rok štěstí. Zakázáno bylo jíst drůbež, neboť štěstí by mohlo uletět. Ani ryba nebyla vhodnou potravou, protože štěstí by mohlo uplavat, a zajíc by mohl způsobit, že štěstí odhopká.

Nový rok byl vhodným dnem pro věštění. Věštilo se z prvního kolemjdoucího. Pokud šla kolem jako první stařena, čekaly obyvatele hádky. Byl-li to mladý muž, měli mít štěstí, a dítě znamenalo lásku.

Hospodyně rozhazovala po světnici hrách, aby nikdo nezbloudil. Neprovdaným dívkám se doporučovalo sníst před domem jablíčko, které si od štědrého dne schovávaly pod polštářem. Potom měly číhat před kostelem, kdo vyjde jako první. Byl-li to muž, toho roku se měla vdát. Byla-li to žena, bude ještě rok čekat. Stařena symbolizovala úděl staré panny a dítě těhotenství, ale bez svatby.

Tři králové

Poslední vánoční den. Je to čas vhodný k setkávání a povídání si s blízkými o uplynulých svátcích. V tento den také obvykle lidé odstrojují vánoční stromeček. Pokud jsme si dali nějaká předsevzetí, nastává vhodná doba je začít plnit.

Pro křesťany nastává doba klidu, která potrvá až do masopustu. Samotní králové dle evangelia nebyli králové, ale astrologové a kněží, tedy mudrci. Nepíše se ani, kolik jich bylo. Počet tří i jejich jména Kašpar, Melichar a Baltazar byly přidány až později.

Mudrci nesli Ježíškovi kadidlo (symbol božské podstaty), myrhu (symbol bolestné oběti pro lidstvo) a zlato (symbol Kristovy důstojnosti). Cestou Jeruzalémem je Herodes žádal, aby mu na zpáteční cestě podali zprávu o dítěti. Mudrce však varoval anděl, a tak se na zpáteční cestě Jeruzalému vyhnuli. To Herodese rozzuřilo a nechal povraždit všechny chlapce v Betlému.

Na připomenutí tohoto dne chodívali malí koledníci převlečení za tři krále. Lidem zazpívali a nad dveře posvěcenou křídou napsali K+M+B, latinsky Christus mansionem benedicat. To v překladu znamená: Kristus žehnej tomuto domu. A pokud je majitelé pustili do bytu, sehráli jim malé představení. Za to pak byli odměněni drobným penízem nebo sladkostí.

Svěcená křída byla považována za velice mocnou ochrannou a léčivou věc. Rozemletá se dávala dobytčatům do krmení proti uhranutí, ženy v šestinedělí nosily posvěcenou křidu ve váčku na krku proti uřknutí a v kolébce chránila dítě před divoženkami, které rády vyměňovaly lidská miminka za vlastní.

Tříkrálové koledování je doloženo již před husity. Zvyk přerušila až 2. světová válka. Návrat tradice se odehrál až v roce 2000 na Olomoucku ve spojení s tříkrálovskou sbírkou potřebným.

Kdo se na tři krále ponořil do potoka, ten se těšil pevnému zdraví.

Tím jsme se dostali zase zpět k masopustu, kterým jsme začínali. Rok se nám uzavírá, začíná nový.

Když jsem četla o tradicích, často se mi vybavovaly obrazy Josefa Lady. Tradice našich předků jsou plné pokory k přírodě, plné harmonie, pochopení i přijetí neměnných zákonů života a přírody. Taková melodičnost je právě v pracích Josefa Lady. Myslím si, že to je něco, co nám v současné době schází. Ač máme techniku, která dělá vzdálenosti kratší a celý svět menší, ve výsledku jsme si mnohem dál než v dobách dřívějších. Izolujeme se a mnohdy nám chybí pocit kořenů, pocit, že někam patříme.

Není možné zamrznout v čase, není možné bezvýhradně dodržovat tradice v podobě, jakou jim dali dávní předkové, a ani to není žádoucí. Češi by ale měli vědět o svých předcích, najít si důvod, proč si vážit svých kořenů. Jsem přesvědčená, že doba druhé světové války a následného extrémně propagovaného vlastenectví v dobách komunismu zanechaly velké rány, které stále nejsou uzdraveny. Naším úkolem je najít zdravou míru vlastenectví, nejednat ode zdi ke zdi. V tradicích jde spíše o navození pocitů, o onu pokoru k půdě živitelce, ke koloběhu života. To je to, co se jejich porozuměním můžeme naučit.

Pokud chceme zažít tradice v původní podobě, můžeme se podívat do Valašského muzea v přírodě, kde nám ukáží řemesla děděná tradičním způsobem z otce na syna. Řemesla, která již dnes neznáme, ruční práci, která potřebuje cit, čas, srdce i zkušenost (metlař, kolář, výroba krpců, aj.). Valašské muzeum v přírodě najdeme v Rožnově pod Radhoštěm a je to Národní kulturní památka. Stejně tak klasické dílny modrotisku, které jsou vedeny v UNESCO jako nehmotné dědictví. V tuzemsku existují poslední dvě dílny, a to Jochova dílna ve Strážnici a Danzingerova dílna v Olešnici na Moravě. Nebo se můžete podívat do Vlčnova, do vesnice, která jako jediná stále dodržuje rok co rok tradici Jízdy Králů, která je zapsána v UNESCO. Vynášení Morany můžete zažít ve Svatobořicích-Mistříně. Ve Strážnici se můžeme setkat s Verbuňkem, což je tanec, který je také zapsán v nehmotném dědictví UNESCO.

Jsou i jiné možnosti. Je možné tradici vzít, posunout a inspirovat se jí, rozvinout ji dále. To je cesta, kterou si zvolily dvě dámy návrhářky, které založily značku Folkdiva. Folkdiva vytváří módu pro ženy. Šijí na míru z kvalitních materiálů a snaží se rozbít mediálně publikovanou podobu krásné ženy, která rozhodně nemá pozitivní vliv na populaci. Na jejich šatech vidíme velkou eleganci. Inspirace krojem je téměř až hmatatelná a z žen vyzařuje elegance, přirozenost a ženskost.

Zajímavé pojetí tvorby kravat a motýlků se podařilo značce Oriwood, reprezentované Miroslavem Kubíčkem ze Šumperka. Jejich motto „Nedokonalost je dokonalostí ruční práce“ mluví za vše. Cit, se kterým je každý kus vyroben, postupné zdokonalování a radost z práce je na jejich výrobcích znát. Nedávno do své nabídky přidali také trička s dřevěnými prvky.

Ráda bych se zastavila ještě u obchůdku Český koutek, který můžeme najít v Olomouci. Potěší nás spousta krásných dřevěných hraček, které podporují představivost a haptiku dětí, panenky, skřítky a víly z plsti, ze kterých číší energie, kterou jim vtiskly pečlivé ruce autorky. Knihy, které nabádají k doteku, a další předměty, divadélka, skládačky, šperky nebo hry aj. dávají pocit, že tradiční tvorba není zcela zahubena rychlým konzumním světem. Myslím si, že takové projekty by se měly podporovat.

UKÁZKA KNIH

Knihy zaměřené na tradice:

Naše Tradice

Útlá knížka do kapsy s lepenou vazbou od Ladislavy Surůvkové je ideálním průvodcem našimi tradicemi pro pochopení důvodu jejich vytvoření i pro aplikaci v současném životě. Nezaměřuje se na žádný náboženský směr, ale na energie, které v danou dobu ovlivňují naši mysl. Tradice jsou popsány tak, jak jdou za sebou během celého roku. Popis jejich udržování je doplněn o informaci, jak si danou energii uvědomit v naší době. Z této knihy jsem hodně vycházela při kompozici své práce. Kniha je přehledná, text srozumitelný. Ilustrace mají černobílý ráz.

Výroční zvyky a obyčeje

Na rozdíl od předchozí uvedené knihy je tato souborem výpovědí o tom, jak jednotlivé tradice prožívali různí lidé. Změny pak nacházíme nejen kraj od kraje, ale i mezi vesnicemi či konkrétními domácnostmi. Jednotlivé odstavce jsou spontánní a prostě opravdové. Pro celkový obraz jednotlivých zvyků velmi těžko uchopitelné. Přesto nám dávají jedno důležité poslání. Samotné tradiční činnosti nejsou to hlavní, na čem záleží. To, proč tradice máme, to, proč je potřebujeme, je určitý vyšší smysl vedoucí nás k pospolitosti a vzájemné úctě. Učí nás společně prožívat, komunikovat i chápat pravidelný chod v přírodě. Už přebal má nádech určitého deníku či zápisníku, do kterého někdo tradice sesbíral. Texty jsou krátké a u každého je napsáno jméno, rok a místo původu. V textu je občas vložena i píseň, fotografie či nákres. Kniha využívá tři textových fontů.

Hody, pústy, masopusty

Jsem přesvědčena, že je to jedna z nejlepších knih zaměřených na české tradice. Publikace má méně typický čtvercový formát. Pro příjemnou čitelnost je text rozdělen do dvou sloupečků oddělených od sebe tenkou linií. Zároveň je mu dopřán dostatečný prostor od okrajů stran. Číslování je uvedené uprostřed zápatí u dělicí čáry vpravo. Levou část vyvažují orientační informace k tomu, v jaké kapitole se právě nacházíme, k jaké části roku se vážou činnosti na stránce uvedené. Písmo je jednotné patkové a dobře čitelné.

Kapitola vždy nejprve stručně popíše určitou tradici a následně ukáže možné výtvarné techniky či recepty, které se k ní vztahují. Ilustrace jsou kombinovány s fotografiemi. Jsou však přehledné a nijak se spolu nehádají.

Dětské naučné knihy

V této kapitole rozebírám současné dětské knihy zaměřené na zábavný způsob získávání informací či podporující zručnost.

Hravý středověk

Kniha od Kris Bordessově s Ilustracemi Shaw Braley je z roku 2008, do našeho jazyku ji přeložila Kateřina Komárková a k dostání je od roku 2015. Je rozdělena do patnácti kapitol včetně úvodu, slovníčku, zdroje a rejstříku. Celá kniha je vedena v odstínech černé a šedé. Každá kapitola má základní text, malý odstavec s názvem Zapamatujte si, krátký odstavec s vysvětlením či přiblížením některých pojmů a šedivé plošky s příběhy o zajímavých osobnostech a o zvlátnostech doby i národů. To vše bývá prokládáno kapitolou „Vytvořte si...“ to vše proložené spoustou ilustrací umístěných přímo v textu.

Texty jsou přiměřeně dlouhé a přiměřeně náročné malým čtenářům. Písmo je dostatečně velké. Za vhodné a obohacující považuji oddělení jednotlivých informací dle charakteru (historické postavy, základní text) a vložení výpisu pojmů k zapamatování i odstavce „Víte, že...“ Za nejzajímavější považuji jednotlivé návody pro středověké vyrábění. Od šaškovské čepice přes rytířské oblečení a náčiní k doškům, repelentům či k výrobě másla.

Tím však pro mne pozitiva knihy končí. Jako nedostatečnou musím označit grafickou podobu knihy. Text má kolem sebe příliš málo prostoru, záhlaví je výraznější, než by bylo příjemné. Jednotlivé odstavce „Víte, že“ a „Zapamatujte si“ příliš splývají s textem a jejich zarovnání vpravo je dělá mnohdy vyčnívajícími z bloku. Samotné stránky mají tři zcela odlišné typy ohraničení. Jeden šedivý s klikyhákem označuje počátek nové kapitoly, další má v prostoru záhlaví černobílý ornament evokující gotické lomené oblouky. Poslední nese název záhlaví ohraničený čtvercovým ornamentem. Toto členění mi přijde zcela zbytečné a matoucí. V celé knize jsem napočítala dohromady devět různých písmových fontů, což

považuji za přílišné. Stejně roztržité jsou i ilustrace. Ty mají čtyři různé rukopisy. Při práci s textem nebyl kladen důraz ani na konce řádků, kde se běžně vyskytují dvojslabičná slova. A bílé číslování umístěné do černé květiny uprostřed zápatí považuji také za zcestné. Záměr knihy byl dobrý a autorce se podařilo obsahově vystihnout účel. O to víc by si kniha zasloužila přehlednější grafickou úpravu, určité zklidnění a sjednocení, abychom si mohli texty i tvořivé vsuvky vychutnat. Za takového předpokladu by bylo vhodné knihu využít i při školní práci s tématem.

Dějiny českých zemí pro děti

Knihy Jany Eislerové s ilustracemi Antonína Šplíchala je na rozdíl od předchozí knihy zaměřena přímo na české prostředí a historii. Vydalo ji nakladatelství Fragment roku 2015 a je psána čtivou formou konverzace zvědavého Jirky s dědečkem. Všechny důležité pojmy jsou v textu vysvětleny. Písmo je dostatečně velké, patkové, text přiměřeně dlouhý. Každá kapitola je na jednu dvojstránku a obsahuje tři ilustrace. Jednu větší (třetina strany) a dvě menší. Kapitol je dvacet dva a dávají hrubé povědomí o českých dějinách od Věstonické Venuše po sametovou revoluci.

Vytkla bych zarovnání textu vpravo, neboť květnaté ornamentální ohraničení (jež by tam možná ani být nemuselo, případně by mohlo být méně výrazné) dává jasný rámec, který toto zarovnání narušuje. Text by si podle mého mínění zasloužil větší prostor. Barevnost by nemusela být tak křiklavá, ale možná právě to bude na knize dnešní děti přitahovat. Oceňuji jednotnost ilustrací i textu a myslím si, že i přes tyto výtky si kniha zaslouží pozornost. Pokud bych chtěla dítě motivovat k povědomí o českých dějinách, určitě bych sáhla právě po této knize. Ve stejném nakladatelství jsou k dostání také Staré pověsti české od stejné autorky i ilustrátora a Panovníci českých zemí od Martina Pitra a již zmíněného ilustrátora Antonína Šplíchala. Tyto knihy mají stejnou koncepci.

Ottova velká kniha Školák

Jako dítě šolkou povinné jsem dostala velkou modrou knihu z této série určenou dětem předškolního věku. Šlo o knihu velmi dobře propracovanou, se širokým záběrem. Měla jsem tedy od této publikace velké očekávání. Jsem ráda, že nebylo zklamáno.

Kniha je dělena dle ročních dob. Každá část obsahuje básničky, komiksový příběh s několikařádkovým textovým doprovodem, praktické rady do přírody, informace k první pomoci či bezpečnosti, kapitulu „Co dokáže kazisvět“ i „Díváme se kolem sebe“ a článek o pomáhání druhým. Dále bývá jedna z klasických českých pohádek, nápady na vyrábění, pranostiky a také kapitola s názvem „Tady jsem doma“. V zápatí knihy občas narazíme na drobný úkol na zamyšlení, či odkaz na podobné kapitoly v této knize. Také se objevuje malované čtení, kde text doplňují obrázky, jazykolamy či logopedická cvičení. To celé zakončuje pracovní sešit s kresebnými, stříhacími a jinými úkoly, nápady na vyrábění i malé deskové hry.

Kniha obsahuje dva písmové fonty. Jeden imituje ručně psané písmo a objevuje se v obsahu, názvech kapitol, v bublinách komiksu a v číslování stran. Ostatní texty jsou psány písmem patkovým. Ačkoli zde není zarovnání vpravo tak rušivé jako u předchozí knihy, věřím, že zarovnání do bloku by ničemu neuškodilo. V komiksu by bylo dobré udělat trochu větší mezeru mezi obrázkem a textem. Tato negativa však považuji za drobnosti ve srovnání s obrovským rozpětím, které kniha zastává. Kniha je přehledná, text má dost prostoru, ilustrace jsou jednotné a hned musím ocenit, že obsah je doplněn o legendu, která pomocí barevných symbolů určuje vhodnost úkolů přiměřeně k věku dětí. Jak autorce textu, Marii Tetourové, tak ilustrátorce, Editě Plickové, i celému týmu, který se na tvorbě této knihy podílel, patří velké uznání.

Outdoor dobrodružství v přírodě

Tato kniha k nám přichází z německého originálu „Mein Outdoor Abenteuer-Buch“ a do češtiny ji přeložili Ivana Hrdličková a Vít Malinovský v roce 2015. Jak již název napovídá, nabízí dětem hry a znalosti spojené s přírodou a životem v ní shrnuté ve čtrnácti kapitolách. Začíná předmluvou pro rodiče a předmluvou pro děti. Postupně odkrývá pravidla pro táboření, hledání potravy a vody, řeší přípravy na cesty i co je to geocaching. Dále odhaluje hry v přírodě, signály pro dorozumívání včetně Morseovy abecedy, rozpoznávání zvířecích stop, nebezpečí i první pomoc.

Už první pohled na knihu vzbuzuje zájem. Je zpracována jako jakýsi deník v kroužkové vazbě. Formát A5 je lépe skladný, desky jsou pevné, doplněné o gumu držící desky pohromadě. Ačkoli si nemyslím, že by zrovna tento prvek byl pro knihu nějak zásadní,

je zřejmé, že budí atraktivitu svou jinakostí. Všechny kapitoly mají své názvy umístěné v papírové lepicí pásce. Stejně tak všechny doplňující informace, zajímavosti, upozornění, pokyny jsou vedeny formou vlepeného nebo vloženého papíru. Na pravém okraji je umístěn lísteček s názvem kapitoly připnutý kancelářskou sponkou. Ilustrace jsou kombinované. Část je kreslená a část tvoří fotografie. Ačkoli se na nich podílelo velké množství autorů, jsou jednotné a nijak se mezi sebou nebíjí. Textová část obsahuje celkem tři písmové fonty, které se mezi sebou nijak nehádají. Texty jsou krátké, přehledné a zarovnané na praporek. Autoři rozhodně šetřili místem, neboť obsah začíná už na tvrdých deskách. Ovšem vzhledem k pravidlům (do přírody nenos nic zbytečného) se to dá přijmout, i když ten jeden list by podle mne takovou přítěží nebyl. Oceňuji kladení důrazu na bezpečnost i úctu a šetrnost k přírodě. Současné děti, sedící raději u počítače či televize, také potřebují sluneční svit a kontakt s krajinou. Mnohdy si říkám, že spíše než lenost je ovlivňuje nedostatek motivace jít ven vzhledem k tomu, že se sami nedokáží zabavit. Myslím si, že tato kniha je skvělým motivátorem.

Včera a dnes – Jak se dříve bydlelo?

Kniha od ilustrátorky Alexandry Hetmerové a Evy Obůrkové, která se zabývala textovou částí, je názornou ukázkou vývoje způsobu našich životů. Knihu tvoří osm dvoustran s tématy úvod, bydlení, zahrada, kuchyň, obývací pokoj, koupelna, garáž. Dvoustranu tvoří velká ilustrace plná okýnek, jejichž odklopením se přesuneme ze současnosti do dob minulých. Každé zobrazení doprovází i popis činnosti či předmětu a doby, ze které je výjev. Kniha nedává ucelený pohled na konkrétní dobu, ale spíše je nástrojem pro rozproudění debaty. Její délka je právě taková, aby nezačala nudit.

Chaloupka na vršku

Pohádka ve dvaceti dílech vypráví příběhy rodiny. Otec řezbář má tři děti, žena mu zemřela, a tak nejstarší dcera zastává její roli a stará se o chlapce mladšího školního věku a děvče předškolního věku. Pohádka v krátkých etapách ukazuje jejich život a tradice s říkadly či písničkami. Animace je vedená loutkovou technikou. Příběhy mají spád a tradice představují zcela nenásilně. Jediné, co bych vytkla, je dabing dětských rolí dospělými dabéry. Knižní verze vznikla na základě tohoto večerníckového příběhu.

HRY

V rámci zpětné vazby v mé praktické práci využívám společenské hry. Ta by měla ověřit, kolik si děti během čtení i tvoření s knížkou zapamatovaly, a zároveň jim některé pojmy a tradiční činnosti připomenout a příjemně se u toho pobavit.

V oboru společenských her existuje rozsáhlá řada možností, jak se učit hrou. Vědomosti jsou v rámci tvorby tolik opomíjeného vlastenectví zásadní pro úspěšné utvoření identity. Je hezké být hrdý na to, že patříme k národu, který je schopný a úspěšný. V tom nás média v obvyklém vysílacím čase zrovna moc nepodporují, a tak je nutné to dohnat vědomostmi. Vědomosti spolu s vlasteneckým citěním nás vedou k úctě k předkům a k tradicím, z nichž jsme vyšli.

Můj stát

Interaktivní puzzle vhodné pro děti od pěti let. Ze sta dílků si můžeme sestavit státní symboly a Pražský hrad. Po jejich složení může dítě využít čtecí tužky, která mu odhalí mnoho zajímavostí o českém státě. Své nabyté vědomosti si může vyzkoušet v závěrečném kvízu, který má tři úrovně obtížnosti. Je to dobře promyšlená hra pro zvědavé děti. Ilustroval ji Milan Starý. Hra vznikla ve spolupráci Českého rozhlasu a společnosti Dny české státnosti. Jsem přesvědčená, že je to dobrý způsob, jak pomocí hry a moderní techniky rozvíjet a probouzet vlastenectví.

Česká republika

Ze stejného projektu Kouzelné čtení a Můj stát je také interaktivní kniha Česká republika. Ilustrovala ji Ladislava Pechová a je vhodná pro děti od šesti let jako doplňující kniha k zeměpisu a vlastivědě. I zde se pracuje se čtecí tužkou. Knížka nabízí zajímavé informace o krajích, městech a památkách, o přírodě a zajímavostech v naší zemi. Na vzniku se podílel Český rozhlas.

Česko

Další z her vydaných v nakladatelství Albi je Česko, Otázky a odpovědi. Vědomostní hra ve verzi junior je určena pro děti od deseti let. Na hráče čeká až 1200 otázek a hrát je možné od dvou lidí. Je to vhodná zábava pro zvědavé děti i pro školní vědomostní soutěže. Je nutné ke všem hrám tohoto typu přistupovat tak, že každá otázka, jejíž odpověď

neznáme, nás obohatí. Také je možné hrát místo jeden na jednoho ve skupinkách. V souznění s pořekadlem víc hlav víc ví se tak spíše dobereme správné odpovědi a hra bude mít spád. Hra má velké množství rozšíření.

Česko – Otázky a odpovědi je vhodná od dvanácti let a zakládá se na podobném principu jako Junior. Na hráče čeká až 2400 kartiček plných otázek z šesti okruhů: sport, geografie, kultura, historie, příroda/věda/kultura a různé. V rámci vylepšené mladší verze hry je možné zvolit interaktivní verzi hry z druhé strany hrací plochy, kdy hráči vystupují na horu Říp po vzoru praotce Čecha. Další verzí hry je Česko na cesty. Je upravená pro cestování. Slouží jako samostatná hra a zároveň jako rozšíření výše popsané verze. Stejným způsobem je koncipována hra Česko – sport.

Další verzí této série her je Česká hudba. Princip hry je stejný a 1800 otázek je rozděleno do okruhů filmová hudba, populární, tradiční, country, folk, dozpívej a různé. Při oslavě je možné využít i verzi hry na druhé straně hracího plánu, ve které představujete jednotlivé odpovědi pomocí kreslení, pantomimy a broukání melodií. Nejúspěšnější hráč získá zlatého slavíka. Další ze série her Česko je Český film, který má zcela stejnou koncepci jako Česká hudba.

Česko pro pamětníky se zaměřuje na dobu nedávnou a dělí se do čtyř skupin: nostalgie, stalo se, má vlast a různé. Cílem je sesbírat kolekci čtyř známek.

Na podobném principu jsou stavěny Regionální kvízové hry. Vybrat si můžete z dílů: Praha, Střední Čechy, Severní Čechy, Východní Čechy, Jižní Čechy, Západní Čechy, Vysočina, Jižní Morava, Severní Morava a Slezsko. V každé hře z této série je 900 otázek ve čtyřech okruzích: historie, kultura, náš kraj, různé. Kromě nových informací a vědomostí vám hra nabízí také typy na výlety.

I know Česko

Je spojením dvou her I know je hra taktická, v níž odhalujeme odpovědi pomocí tří nápověd. Hra je spojena se sázením a vsadit je možné i na soupeře. K výhře tedy nestačí jen štěstí a vědomosti, ale je nutná také schopnost odhadu. Ve spojení s výše popsaným Českem vznikla nová vědomostní hra rozdělená do čtyř okruhů: české osobnosti, české výtvary, česká země a různé. To vše v 1600 otázkách.

Staré pověsti české

Staré pověsti české simulují příchod praotce Čecha na horu Říp a následné osidlování. Tato hra je určena pro tři hráče, kteří postupně osidlují a staví jedno ze sídel Libušín, Kazín Tetín. Hra má tři fáze: sbírání surovin, osidlování vesnic a nakonec získávání materiálu na hrad. Kdo jej postaví jako první, stane se pobočníkem praotce Čecha. Hra je bohatě ilustrovaná, jednoduchá a má své kouzlo.

Lucie Ernestová

Velice zajímavou osobností je Lucie Ernestová. Cestovatelka, kreslířka a grafička, která provozuje se svým mužem malou tiskárnu. Její kresby jsou plné pozitivní energie, barev a vnitřní vyváženosti. Zpracovává mimo jiné také deskové hry. Jejich podání je elegantní, jsou přehledné, jasné a příjemně hratelné. V jedné publikaci najdete hned 4 hry určené především pro mladší děti od 4 let. Jejich tematika není zaměřena na Českou republiku, na vlastenectví ani na tradice. Zařazuji ji sem pro její dokonale zvládnuté řemeslo. I přes práci s počítačem je na první pohled znát původní ruční práce i osobní kontakt. Kromě her zpracovává také inspirační karty. Série Cesta k sobě nabízí dětem i dospělým zamyslet se nad zpětnou vazbou k sobě samému. Nabízí možnosti k seberůstu a vyrovnanosti. Cesta životem je série karet směřující ke vztahu k ostatním lidem. Obě série mají 32 karet a velice působivé pozitivní kresby. Je možné s nimi pracovat nejen doma s vlastními dětmi, se sebou samým, ale také ve škole i školce.

TRADICE V HUDBĚ

Hudba k tradicím i našemu lidu zcela neodmyslitelně patří. Zpívalo se ráno, dopoledne, odpoledne, večer, k vaření, k úklidu, ke hrám, téměř bez ustání. Hudba dávala rytmus a energii do práce. Podíváme-li se na lidové písně kterékoli kultury, najdeme obrovskou výpovědní hodnotu. Je to prostá podstata lidu bez přikrášlování, zveličování či popírání. Tyto písně rezonují v srdci a povznášejí duši. To je právě ta energie, která jim dává takovou sílu. Hudba je pro lidstvo neodmyslitelnou součástí kultury. I já ji ve své praktické části neopomínám.

Lidová muzika

Jak víme, lidové písně jsou ty, které se dědí z generace na generaci, a neznáme autora. Maximálně víme, že se zpívají na určitém území či v některém z nářečí. Musíme si ale zároveň uvědomit, že lidová píseň, tak jak existuje u nás, nemá zcela pevnou podobu. Na jednu melodii existuje i několik různých textů a stejně tak i jeden text má hned několik odlišných melodií. Jejich sbírání je tedy mnohem náročnější než sbírání výtvarného umění.

Ze sbírek můžeme uvést Moravské národní písně z let 1835 – 1859. Jde o velikou sbírku rozdělenou do kapitol: Posvátné, Dějepisné, Písně o lásce, Písně svatební, Písně o rodině, Při zaměstnání (rozličné a o žnících), Písně o vojně, Písně hospodné, Písně žertovné allegorické a naivní, Písně obřadné a pořadné. Jejich sběratelem byl František Sušil. Další publikací je Národ v písni z roku 1941. Obsahuje na tisíc písní, které seskupil Jan Seidl. Najdeme v ní první zpěvy jako je Hospodine pomiluj ny nebo Kdož sú boží bojovníci, i dodnes zpívané Holka modrooká či Já do lesa nepojedu. Z novějších sbírek uveďme jednu, která se váže k vánočním zpěvům. Andělé v oblacích prozpěvují je z roku 1996 a toto vánoční zpívání sestavil a uspořádal Pavel Jurkovič.

Lidová muzika a sbory

Děti se v dnešní době s lidovou muzikou hodně setkávají díky pěveckým sborům. Obvykle jde o lidové písně, které již prošly nějakou aranží. Často se setkáváme s celými řadami lidových zpěvů, někdy i propojenými s tanci. Významné české sbory jako Permoník Karviná, Severáček Liberec, Kvítek Dačice, Carmina z Rychnova nad Kněžnou aj. tak prezentují naši kulturu nejen v našem prostředí, ale také v zahraničí.

Bambini di Praga

Pražský dívčí pěvecký sbor, který svoji osmatřicetiletou existenci ukončil v roce 2011 v důsledku negativní mediální popularity spojené s kauzou sexuálního zneužívání dívek sbormistrem B. Kulínským. Ačkoli byl Kulínský nakonec z vazby propuštěn, jen těžko dnes zjistíme, jak věci skutečně byly. Nebudu jej ani odsuzovat ani bránit a rozhodně se tímto problémem nechci zabývat.

Tento sbor v roce 1989-1990 vydal kazetu Ovčáci čtveráci a v roce 1994 kazetu Skákal pes s lidovými písničkami pro nejmenší děti. Některé písně jsou zde vedeny acapella, hrdelním způsobem, jakým se tyto zpěvy dělaly (Okolo Jarošova), ale také moderně pojaté písničky s bohatým doprovodem (Pec nám spadla). Již jako malá holčička jsem tyto kazety ráda poslouchala. V dospělosti jsem mohla nejen nostalgicky vnímat jejich poslech, ale také vidět, jak baví sotva mluvící dvojčata, která na ně zpívala, tančila i dirigovala. Tyto nahrávky jsou i dnes k dispozici (pouze na CD) a mají dětem co nabídnout.

Inspirace lidovou muzikou

Hradišťan

Od roku 1950 existuje v Uherském Hradišti po boku taneční skupiny hudební seskupení Hradišťan. Jeho tvorba je od počátků pevně spjatá s tradicemi. V současné době vede soubor Jiří Pavlica. V jejich tvorbě můžeme najít citlivé vnímání i znázornění tradic a přírodních zákonů.

Hana a Petr Ulrychovi

Sourozenecká dvojice, která šla cestou srdce. Petr je výborný skladatel a Hanka je famózní zpěvačka. Obklopeni jedinečnými hudebníky dokáží spojit bigbeat s lidovou muzikou. Jsou žánrově zcela nezařaditelní. Jejich hudba však nese poselství. V textech i melodiích je cítit pokora k životu a hluboká moudrost. Jakoby jejich písně psal život sám. Souznění celé skupiny, jak hudební, tak hlasové, nese poselství všem posluchačům a stejně jako tradice dává možnost pochopit sepětí člověka s přírodou.

Tradice v klasické hudbě

I v hudbě klasické mnoho autorů nachází inspiraci v hudbě lidové, v tradicích a přírodním moudru. Jako ukázky jsem si sem vybrala tři skladatele a tři práce. Velkou pomocí při zpracování této části mi byla kniha *Poslouchejte s námi!*⁵

Bedřich Smetana

První je Bedřich Smetana a jeho geniální dílo „Má Vlast“. Uvědomme si fakt, že tento soubor skladeb psal v době, kdy u něj již byla plně rozvinuta hluchota. Jak je možné, že je někdo schopen zkomponovat tak citlivé dílo? Jak je možné, že to dokáže někdo, kdo trpí obrovskými bolestmi a hukotem v uších? Bedřich Smetana měl výjimečný talent. A přes všechnu bolest, kterou si procházel, je jeho hudba lehká, optimistická a majestátní.

První část cyklu je Vyšehrad, dokončeny roku 1874. Motiv úvodních harf se Smetanovi vybavil v noci za úporných bolestí a hluku v uších. Je to úvodní znělka navozující atmosféru, uvádějící diváky do dění. Majestátná harmonie se vznáší s naprostou lehkostí, jako moudrost našich předků. Ačkoli si národ prošel dobami nejistými, cítíme hrdost a jistotu.

Vltavu již Bedřich Smetana dopsal jako zcela hluchý v roce 1874. Je oslavou přírody a snahou jí porozumět. Tok řeky od pramínek až k vlévání do řeky se prolíná s lidovou prací a životem české vesnice. Hned ze začátku vnímáme malé dravé potůčky, které se ženou přes kameny, aby se spojily a vytvořily řeku. Řeku noblesní a silnou. Po lidovém motivu následuje zklidnění. Jako by slunce zapadlo, nastala tma a nad klidně se houpající hladinu se vyhoupl měsíc. Krajina spí, pouze světlušky se vznášejí nad břehy. Znovu se nám opakuje ústřední motiv Vltavy, aby přerostl do gradace, vytvořil napětí a následnou transpozicí došlo k vlévání Vltavy do Labe a k její následné cestě k moři, o které si můžeme nechat pouze zdát.

Šárka odráží naši českou pověst o dívčí válce, v níž Šárka vláká Ctirada do léčky a on i jeho družina jsou zavražděni. Na začátku vnímáme dramatickost příběhu, který nás čeká. Pak už vnímáme bezstarostnou projížďku družiny na koních. Zpozorní, až když zaslechnou Šárčino volání o pomoc a pláč. Ctirad podlehne její kráse a domnívá se,

⁵ JARKA, Václav Hanno, ed. *Poslouchejte s námi!: čtení o hud. skladbách vyd. na čs. dlouhohrajících deskách po roce 1952*. 3., dopln. vyd. Praha: SHV, 1961. 553, [2] s.

že nebohou ženu zachraňuje, ji odváže a spolu se svou družinou se veselí a pijí víno. Nakonec zazní roh. Žalostné tóny klarinetu symbolizují hlas Šárčina svědomí. Již však není cesty zpět. Vzápětí se strhne lýtý boj a muži jsou bojovnicemi povražděni. Šárku Bedřich Smetana sepsal v roce 1875 a inspirací mu bylo pražské údolí Šárka.

V době, kdy je zcela jasné, že hluchotu již nebude možné vyléčit, odjel Smetana se svou dcerou na venkov. Tam získal inspiraci k symfonické básni *Z českých luhů a hájů*. Nejen že Smetana trpěl díky své nemoci bolestmi, byl navíc pronásledován pražskými policejními odpůrci a jeho význam pro hudební svět byl zlehčován. Ani to jej nezastavilo a přes přestávku v tvorbě dokončuje symfonickou báseň *Z českých luhů a hájů* v roce 1878. Od počátku skladby vnímáme naléhavost a vážnost, se kterou k nám Bedřich Smetana promlouvá. Můžeme vnímat tajemství přírodní krásy. Smetana poukazuje na jednotu země a lidstva, vypráví o lásce k půdě. Během skladby můžeme vnímat zklidnění v podobě zimy, která celý kraj uspí. Po zimě se svět opět probouzí a lidé se radují a slaví příchod jara.

Tábor je dokončen již v roce 1873. Hned první tóny nás odkazují na obezřetnost hlídkujících bojovníků. Smetana opěvuje jejich revoluční vůli a stálost. Je to všeobecná oslava husitského hnutí. Hlavním motivem jsou části písně *Kdož sú boží bojovníci*. Celá báseň je plná vážnosti, neohroženosti a slávy.

Konečná báseň tohoto cyklu, sepsaná roku 1879 je *Blaník*. Tábor a *Blaník* mají mezi sebou poměrně plynulý přechod. Můžeme cítit jisté zklidnění a přechod do snu, klidu, smíření a do bezpečí. Vnímáme optimismus vkládaný do budoucích let, víru v člověka. Nikdo neví, co se stane, a život máme ve vlastních rukách. Opět se rozezná motiv *Vyšehradu*, aby nám dal vzpomenout na moudrost předků a koloběh života.

Vše zakončuje mohutné finále. Ačkoli zde není přímý odkaz na tradice jako takové, tento cyklus sem patří. Jde o dílo pravého vlastenectví. Vnímáme krajinu, ze které pocházíme, snahu porozumět své zemi, můžeme cítit úctu k člověku. Smetana věří v budoucnost svého národa, říká posluchačům, že mají proč být hrdí na to, kým jsou.

Jan Hanuš

Podíváme se na jeho práci Český rok. Jsou to čtyři skladby (Jaro, Léto, Podzim, Zima), které zpracoval v letech 1949 – 1952. Zaměřuje se v nich na život a radost dětí, využívá textů lidových písní vypovídajících o přírodních krásách.

Jaro věnoval Jirkovskému dětskému sboru. Ve skladbě vyzývá k veselí z nadcházejícího období, vijí se věnce, hrají se dětské hry, chlapci škádlí děvčátka.

Léto je klidnější, lyrické. Vypráví o slunéčku sedmitečném, o husách, o šnekovi či o květinách. Dětské hry a radovánky jsou směřované k vodě. Tuto skladbu věnoval Hanuš Kühnovu dětskému sboru.

Podzim, dedukovaný Janičce, nás upozorňuje na ochlazení a příchod zimy v podobě písně Roztrhané kalhoty, vítr do nich fouká. Autor se zaměřuje spíše na podzimní práce a následné posvícení a hodování.

Skladbu Zima věnoval Hanuš své matce. Krajinu zahalí sněhové vločky, přichází čas koled a vyprávění o betlému a Ježíškovi, přenesených do našich krajů. Přichází tři králové a zaznívá Radujme se, hopsasa, jako velké finále.

Bohuslav Martinů

Špalíček Bohuslava Martinů je kouzelným dílem často vyhledávaným pěveckými sbory a tanečními obory. Vznikal v letech 1931 – 1932, když byl Bohuslav Martinů v Paříži. Skladba je rozdělena do čtyř částí: Hry, Legenda o sv. Dorotě, Romance z pampelišek a Svět lidí. Autorova slabost pro folklor a pro lidovou píseň je zcela nepopíratelná. Prolíná se všemi částmi, ať už v podobě dětských her, pohádek, pověstí nebo tradic.

Dílo zahajuje zhudebněná říkanka Povídám, povídám pohádku, v které se střídají sólisté a dokresluje sbor. Následuje buben a slavnostní fanfára Jede jede Badion, Šalamoun, Rytířstvo, Hry na vlčka a na hastrmana. To prokládá pohádka O slepičce a kohoutkovi, aby po orchestrální vsuvce mohlo přijít rozpočítávání Hele hele Helice.

Pokračujeme Legendou o svaté Dorotě, která byla pro svou křesťanskou víru vězněna a umučena. Opět se nám prolínají sbory se sólisty. Postupně se dostaneme až k jaru, vynášení smrti, mazancům, královničkám a radostem nového života. Martinů nás zavede i na svatbu, kterou zakončuje mateník a orchestrální vstup s radostným finále.

O TVORBĚ PRAKTICKÉ ČÁSTI PRÁCE

Není to tak dlouho, co jsem vytvářela knížku pro předškoláky o putování pohádkami. Šlo o komiks doplněný úkoly. Dva sourozenci chlapec a dívka se rozhodnou jít na procházku, protože je krásný den. Po cestě narazí na nešťastného pohádkového dědečka. Když mu děti pomohou, získají od něj speciální klíč do pohádky. Jakmile se dětem podaří najít bránu do pohádkového světa, mohou si libovolně vybírat cestičky na nejruznější místa. Ta je pak pomocí barev zavedou na strany k úkolům z různých oblastí pohádkového světa a zase zpět k mapě.

Tuto publikaci jsem darovala sestřenicí a bratranci, dvojčatům v předškolním věku. Kniha je zaujala a úkoly je bavily. I učitelky prvního stupně, včetně maminky dvojčat, mi potvrdily, že je kniha dobře zpracovaná a odpovídá věkové kategorii, které je určena.

Právě to mne vedlo k pokračování. Rozhodla jsem se udělat knihu vhodnou pro první stupeň. Tentokrát jsem se ale nechtěla obracet na pohádky. Všudypřítomné obrázky a „vycpaniny“ Santa Clause, Velikonoce, které dávno ztratily svou původní myšlenku, propagace Helloweenů a extrémní materialismus tohoto světa mě vedly zpět k našim předkům a tradicím. Dlouho jsem se rozmyšlela, jestli tak široké téma zvládnou pojmut. Najdu způsob jak je uchopit? Dala jsem se přes své pochybnosti do práce. Čím hlouběji jsem pronikala do problematiky, tím aktuálnější se mi zdála. Čím více jsem objevovala, tím více jsem nacházela životně důležité pravdy o nás.

V úvodu knihy představuji hlavní hrdiny, kteří budou děti provázet, a jejich prostředí. Navedeme děti k tématu tradic a vysvětlíme si tento pojem. Na prvních stránkách se také mohou seznámit s několika typickými pomůckami do kuchyně i pro práci venku.

Ústřední postavou, symbolem moudrosti, je babička. Děda se vyskytoval v předchozí publikaci, tady se to snažím vykompenzovat. Babička má dvě vnučky. Mladší je Vladka, výtvarnice a umělkyně tělem i duší. Pojmenovala jsem ji podle slečny, jejíž ponoření do tvorby je zcela dech beroucí. Starší je Věrka, velká milovnice jakékoli literatury, jednou bude učitelkou prvního stupně. Inspirací k této postavě mi byla moje matka. Krásná osobnost plná moudrosti a citu. Jsou to sestry jako každé jiné. Někdy se hašteří, ale obě milují prázdniny u babičky. Jelikož babička má velký statek a spoustu zvířat, sama by všechnu práci nezastala. Naštěstí v sousedství bydlí dva bratři, Petr a Matouš. Ti chodí

babičce pomáhat a často dlouho do noci chtějí, aby jim vyprávěla pohádky i příběhy ze života. Matouš je starší ze sourozenců, rád přichází problémům na kloub a řeší nejrůznější záhady. Takovou zaběhnutou kozu najde nejrychleji ze všech dětí. Kamarádi mu říkají Colombo a jednou bude jistě detektivem. Tato postava, i když je mužská, je inspirována mojí mladší sestrou Annou. Petr je mladší z bratrů. Je to virtuóz, má hudební sluch přesnosti matematika. Zpívá a hraje kdykoli a kdekoli i na cokoli. Jednou povede sbory, bude upravovat a psát písně, nebo taky učit matematiku. Petr je můj táta. Výborný muzikant, vnímavý a kreativní pedagog, který pro mládež udělá téměř cokoli. Vede sbory, ranní hraní, hudebky, kdy děti učí na nejrůznější nástroje. Je, stejně jako moje máma, pedagogický vzor.

Kniha je rozdělena na čtyři části – jaro, léto, podzim a zimu. Každá část obsahuje tyto kapitoly:

Úvodní obrázek krajiny motivující k diskusi o tom, co se děje v dané roční době v přírodě. Jednotlivé zvyky jsou podány formou „babička vypráví“. To prokládám různými úkoly, náměty k tvoření a pranostikami. Objevuje se hned několik kategorií hlavních úkolů:

Víte že...

Odhaluje nejrůznější zajímavosti k dané problematice. Ty představuje sečtělá starší holčička Věrka. Jedná se o kratší text ve vyznačené ploše, který pomáhá k lepšímu zapamatování a propojení problematiky.

Pro šikovné ruce

Kategorie úkolů, které vede mladší slečna, Vladěnka. Jde o výtvarné aktivity a návody na vyrábění. Vše je řazené k období, v němž je dané tvoření aktuální.

Detektivní úkol

Dává námět k bádání a vlastnímu hledání. Jak v knihách, případně na internetu, také vede ke komunikaci, která je dnes tak potlačována. Miluji ty chvíle, kdy se babičky a dědové rozpovídají o mládí, o tom, jak se co dělalo dříve. Už jako malá holka jsem ráda chodívala za prababičkou, rodilou Hanačkou, a celé hodiny poslouchala její vyprávění. Někdy je dobré zvednout hlavu od telefonu, televize či počítače, jen tak si sednout a poslouchat příběhy těch, kteří mají náruč plnou životní moudrosti. Toto je kategorie, kterou děti provází Matouš.

Muzicírování

Ač je název nespisovný, nejlépe vystihuje to, oč v této kategorii jde. Pětá dětem ukáže, jak si sestojit hudební nástroj ze skleněných lahví a naučí je několik písniček. Ukáže dětem barevně odlišené noty i akordy. Děti si mohou přehrát melodii, a dokonce si mohou i hrát doprovod. To jim rozvíjí hudební vnímání a může je to motivovat ke hře na nějaký z hudebních nástrojů.

Výzva pro partu

Přináší námět ke klasickým, mnohdy již zapomenutým hrám pro skupinku dětí. Tato kategorie by měla děti motivovat k setkávání se s dalšími dětmi a společně strávenému času venku. Aktivitu představují všechny čtyři děti.

Tyto velké kategorie doplňují i drobné úkoly přímo v textu. Některé části nabízí i listy z babiččiny kuchařky. Tyto recepty jsou stavěny tak, aby je zvládly i děti mladšího školního věku. Činnosti, které jsou spojené s ostrými předměty či nějakým nebezpečím, nesou upozornění pro děti i rodiče o vhodném dohledu i manipulaci s nimi. Každopádně jsem přesvědčená, že bychom neměli děti separovat od těchto činností. Vakuum jim zručnost nedá. Měli bychom být s nimi, poradit jim, ale nechat je, ať si činnosti vyzkouší.

Celou knihu ukončuje desková hra, která funguje jako zábavná zpětná vazba o nově nabytých vědomostech. Velký vliv má také náhoda. Hra tak získává spád. Věřím, že se nad ní děti pobaví.

Zažili jste někdy chystání na ples nebo balení na dovolenou? Chvilé, kdy se snažíme seskupit všechny věci, které budeme potřebovat, je právě tím, oč v této hře jde. Hráči se ve světnici připravují na veselici a snaží se najít všechny součásti kroje a nachystat se k odchodu. Komu se to podaří jako prvnímu, ten vyhrál. Hrací plocha je pokryta políčky, po kterých se hráč posunuje pomocí hodu kostkou. Některá políčka umožňují za splnění úkolu či zodpovězení otázky získat některý z potřebných předmětů. Tyto předměty jsou vyobrazené na obrázcích, které si hráč losuje a umisťuje do plánu před sebou. Situaci zamotávají speciální kartičky umožňující hráčům hrát dvakrát, měnit směr hry nebo vzít protihráči některý z jeho obrázků.

Snažila jsem se vyvarovat příliš dlouhých textů, abych předešla lenosti při čtení. Velikost písmen jsem se snažila najít přiměřenou pro čitelnost, stejně tak písmový font. Ilustrace jsou jednotné a kniha má jasná pravidla, která by měla pomáhat utvářet řád a jistotu.

TVOŘENÍ S DĚTMI V DUCHU TRADIC

Projekt první – letní týdenní tvořivý příměstský tábor na téma tradice

Připravovali jsme jej ve čtveřici vedoucích. Hlavní vedoucí byla Markéta, vedoucí nejstarších děvčat a herečka. Pro holčičky ve věku 8 – 12 let tu byla hudebnice Iveta, kluky měl na starost sportovec Matěj a přes výtvarné činnosti a přes vedení nejmladších holčiček jsem tam byla já.

První den – Jaro

První den bývá seznamovací, a proto i my začali sbližováním a stmelováním kolektivů. Vytvářely jsme si masky ze sádrových obvazů pro průvod. Výrobu Morany jsme pro nedostatek času museli zrušit. Slečny si vytvářely čelenky z květin.

Druhý den – Léto

Léto jsme strávili venku na výletě. Jeli jsme do Hanáckého skanzenu v Příkazech. Tam jsme si prošli prohlídkou klasického stavení i vybavení, viděli stodolu, slyšeli vyprávění paní průvodkyně o dřívějším životě i práci. Děti si vyzkoušely, jaké to je tlouct obilí pomocí cepu. Veliké nadšení dětí si získaly také kozy, kůň, koťátka, králíci i ovce.

Třetí den – Podzim

Kluci se věnovali výrobě draků, zatímco děvčata pracovala s fímem. Vytvořila brože a magnety s podzimní tematikou. Společně jsme napletli košíky z pediku a pomocí ubrouskové techniky je ozdobili.

Čtvrtý den – Zima

V tento den si děti vyzdobily květináček zimními motivy. Do něj jsme pak zasadili květiny, které si děti vytvořily z plastových lahví. Nutno podotknout, že všechny kytky vypadaly perfektně. Dále jsme vytvářeli tašku malovanou stříkaným způsobem přes šablony vloček. Z těchto šablon si následně děti vytvořily prostírání na stůl.

Pátý den – prezentace pro rodiče

Při ranním nástupu jsme si s vedoucími naoko vylosovali, jaké období bude námi vedená skupinka rodičům prezentovat. Pravdou je, že jsme si období rozdělili den předem, abychom je mohli důkladně připravit. Chtěli jsme se vyhnout dětskému hádání, proč máme zrovna to a ne ono, využili jsme tedy losování. Celé dopoledne bylo ve znamení příprav na odpolední prezentaci pro rodiče. Chystali jsme s dětmi drobné občerstvení a hlavně krátkou scénku. Děti měly stát jako sousoší, dokud skupinka rodičů nepřijde a nespustí si jejich vystoupení předem domluveným signálem.

Nejstarší dívky měly období jara a znázorňovaly vynášení smrti. Pod Markétiným vedením vytvořily perfektní dramatický kousek, plný napětí.

Léto jsme ztvárnili my, skupinka nejmladších holčiček. Každá z nich měla svůj sólový výstup. Já jsem zaujala roli průvodce. Začaly jsme Jízdou králů a holky byly šťastné, že si vyrobily koně. Dvě z nich se silnými hlasy se naučily krátký verš, který směřovaly na pozorovatele. Také jsme otevíraly studánky. Jedna dívenka zařikávala vodu a ostatní ji znázorňovaly pomocí modrých pentlíček. Mezi tím jsem se nachystala s kytarou. Děvčata se kolem mě sesedla a společně jsme zazpívaly písničku Uspávanka se studánkou od Hradišťanu. Po ní děti usnuly, čímž jsme se dostaly k tajemné filipojakubské noci, bylinkám a ke kouzlům. Tím skončil i náš výstup.

Podzim byl v rukou mužské skupiny. Vyrobili si zbraně a pod Matějovým vedením nacvičili scénku na téma hon.

Zimu ztvárnila děvčátka z Ivčiny skupinky. Proměnila se v adventní věnec. Každá svíčka se představila a něco o sobě řekla. Ostatní informace o svíčkách a jejich významech prokládaly zpěvem koled.

Projekt druhý - Poklad dvanácti měsíčků

Jedná se o projekt pro menší počet dětí (2 – 10) ve věku od osmi do desíti let, rozložený do pěti dní. Během prvních čtyř dní probíhá příprava na závěrečnou cestu za pokladem. Ideální počet vedoucích jsou alespoň dva, ale je možné to zvládnout i v jedné osobě. Podstatné je hrát svou roli přesvědčivě. Děti postupně získávají části klíčů (v prvních 4 dnech od každého klíče kousek). Každý klíč je rozdělen na tři části. O zbytky klíčů budou děti bojovat při závěrečné cestě. Jedině se všemi klíči získají kód pro otevření truhlice s pokladem.

Pomůcky pro celou akci:

Vyfouknutá vajíčka, klacíky, provázky, suchá tráva/sláma, hadříky, kartičky s pořekadly pro každou část roku, vata, pružná látka, fix na textil, papíry, tužky, tuše, podložky, štětce, kelímky, isolepa, lepidla, špejle, desky pod výkresy, pastelky, vodovky, voskovky, malé deníčky a průpisky, krepové papíry, drátek, kartičky pomáhající v sebepoznání (př.: Inspirativní karty od Lucie Ernestové), obrázky devatera bylin s názvy, pedik (+ pomůcky), pauzovací papír, spousta novin, tapetové lepidlo, ubrousky, akrylové barvy. Jednotlivé dopisy od Jara, Léta, Podzimu a od Zimy, čtyři klíče rozdělené na tři části, truhla s pokladem, jejíž víko je upraveno tak, aby se do něj daly zasadit ony klíče (dohromady vytvoří mozaiku, která prozradí číselný kód), zámek na číselný kód, pracovní listy pro skupinu a úkoly pro jednotlivce od dvanácti měsíčků, vyrobené pálky a vyrobení špačci, české ovoce a sladkosti, diplomy a „moudrý dopis“.

Úvodem:

Vedoucí se sejde s dětmi a vypráví jim: „Věřte nebo ne, poslední dobou nemůžu vůbec spát. Kdysi dávno mi babička vyprávěla, že babička babičky její babičky se znala s Maruškou. Byla to ta Maruška z té pohádky, jak šla pro jahody v zimě, však to znáte. Ale představte si, ta Maruška prý mluvila o služebnících čtyř ročních vládců, o dvanácti měsíčkách. Prý společně ukryli poklad. Získat jej může pouze ten, kdo dokáže během týdne všechny čtyři vládce uctít, prokáže svou odvahu a odhodlání a také pokoru k matce přírodě.

Nedávno jsem si na tento příběh vzpomněla a nedá mi spát. Jako by ten poklad nebyl daleko. Já tedy nevím, třeba nic nenajdeme, ale měli byste chuť a odvalu pustit se se mnou do hledání?“ (Děti jsou zvědavé i zvědavé, a proto budou chtít hledat poklad.)

Uctění Jara a příprava na celou cestu.

Zahájíme úvodní diskusí o tom, co se děje na jaře. Děti samy vymýšlí, co se na jaře děje v přírodě. Budeme se bavit o tom, že pro lidi bývala zima těžká a na jaro se těšili už od Tří králů, po kterých začínalo období masopustu (oslava nového roku a poděkování roku starému). Druhého února na Hromnice sestupoval na svět bůh Perun, který měl ve znaku blesky, aby bojoval se zimou a vzal jí vládu. Lidé očišťovali svá těla i duše půstem, vynášeli smrt, a to potom už opravdu mohlo přijít jaro. Počkejte, to je ono, právě tak můžeme uctít jaro! Uděláme si vynášení smrti – tedy Morany.

Výroba malé Morany:

Vyfouknuté vajíčko použijeme jako hlavu a namalujeme ji. Z klacíků si uděláme kříž a v místě břicha jej nacpeme slámou. Moranu oblečeme do hadříků. Využíváme vždy věci, které jsou zřetelně mrtvé (vyfouknuté vajíčko, suchá tráva / sláma).

Jak vypadal takový průvod? Mládež vzala Moranu a vyrazila k potoku. Po cestě zpívali a také říkali říkanky. Nakonec Moranu vhodili do řeky a sledovali, jestli se někde nezachytila. To jí pak pomáhali klacky až ven z vesnice. To znamenalo, že je zima pryč a jaro už je tady. Někdy ji i zapalovali, aby to bylo stoprocentní.

Naučíme se říkanky :

*Neseme Mořenu na vrchu červenú, na spodku zelenú, pěknú, pěknú, pěkně přestrojenú.
neseme Mořocha, rovnou do potoka.*

Mořenu nesem s velikým nose, do vody ji dáme, jaro přivítáme!

Smrt, smrt ukrutná, kyselica nechutná. Kyselicu sníme a smrt utopíme.

Smrt nesem ze vsi, nové líto do vsi, nové líto líbezné, obilíčko zelené.⁶

6 Citováno z: Velikonoční říkadla. RVP - Metodický portál: inspirace a zkušenosti učitelů [online]. Praha: www.rvp.cz, 2012 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Kabinet/Ucebni_texty/%C5%98%C3%ADkanky/Velikono%C4%8Dn%C3%AD_%C5%99%C3%ADkadla

Také se naučíme jarní písničky.

K Moraně si každý zkusíme přidat nějakou svou špatnou vlastnost, které se chceme zbavit. Pak se vydáme k řece, v rukou slavnostně ponese naše Mořeny za zpěvu i říkaček. S myšlenkou na naši špatnou vlastnost vhodíme Morany do řeky a pošleme je pryč i s našimi zlozvyky.

OBĚD – každý najde pod talířem jarní pořekadlo. Přečte si je a pak je řekne ostatním (může se pokusit je vysvětlit).

Zbavili jsme se nějaké té naší neřesti, ale taky by bylo vhodné mít něco, co nás ochrání. Vytvoříme si proto malého ochránce.

Z vaty vytvoříme pevnou kuličku a přes ni natáhneme pružnou látku (punčochu). Krk oddělíme nití. Další část pružné látky bude vytvářet ruce. Místa, která mají představovat dlaně vyplníme opět trochou vaty a to zavážeme pod hlavu. Zbytek obstarají již hadříčky, do kterých panenku oblékneme a nastrojíme. Na vlasy můžeme využít vlny. Zbývá vytvořit obličej. Nakreslíme jej fixem na textil.

Večer uděláme velký oheň. Povíme si o ochranné a očistné moci plamene. (Hromnice, filipojakubská noc) Uděláme kruh, budeme mít s sebou i naše panenkové ochránce a požádáme zlé duchy, aby nás nechali být, a poprosíme duchy dobré, aby nás ochraňovali.

Pro dnešek toho už bylo dosti, a proto půjdeme spát.

Aktivity pro případ, že jsou děti moc rychlé:

- Namaluj boha Peruna, jak bojuje se zimou.
- Vytvoř holubičku, která má chránit tvou rodinu.

Uctění léta, druhý den

Ráno děti objeví dopis od jara, ve kterém děkuje za uctění a posílá dětem první část prvního klíče a také deníček pro každého, neboť se jim budou na cestě hodit. Děti si mohou poznamenat důležité věci z předchozího dne dle jejich uvážení (platí i pro všechny nastávající dny a aktivity)

Den opět zahájíme diskusí o tom, co se dělo v létě. Dětem stručně povyprávíme o letnicích (o jízdě králů, o královničkách, o otevírání studánek a obdarovávání zla)

Vytvoříme si luční kvítí (každý alespoň tři kusy) a mlýnek (je možné si vybrat pouze

jednu aktivitu).

OBĚD – každý najde pod talířem letní pořekadlo. Přečte si je a pak je řekne ostatním (může se pokusit je vysvětlit).

Cesta k sobě (Pout') – vyrazíme po vytyčené stezce. Po cestě budeme nacházet indicie k sebepoznávání (podle Lucie Ernestové) a také obrázky různých bylin (devatero kvítí), které si děti budou lepit do deníčků. V cíli cesty by bylo pěkné, kdyby byla studánka (pomocí květin jí popřejeme čistou vodu – za každou květinu nějaké přání, které si děti vymyslí. V případě nečistot ve studánce či v jejím okolí posbíráme, co tam nepatří (Pozor! V rukavicích!)). K čemu jsme došli? (Stručné povídání o poutích a jejich významu.) Když už jsme na tak pěkném místě, zaznamenáme si je kresbou nebo malbou v pleněru.

Uctění podzimu a třetí den.

Děti najdou dopis od léta, jeho vyjádření k tomu, jak jej uctili a další kousek druhého klíče. Následuje diskuse o tom, co se děje během podzimu.

Upleteme malý košík z pediku a zazpíváme si u toho písničku.

OBĚD – pečení brambor, případně i jiné zeleniny v popelu. Děti si jej sami připraví a vedoucí jej vloží do uhlíků. Než se oběd dovaří, hledají děti v zahradě ukryté podzimní pořekadlo. Každý si je přečte a pak je řekne ostatním (může se pokusit je vysvětlit).

Budeme si vyprávět o svatém Martinovi na bílém koni a o svatém Václavovi. Děti si jednoho vyberou, nachystají si loutky a společně o něm sehraji divadlo pro rodiče.

Na večer si připravíme lampičku z pauzovacího papíru a svíčky. Povíme si o dušičkách, a až se setmí, půjdeme naše lucerničky umístit na pole, aby zbloudilé duše našly cestu ke světlu.

Uctění zimy a čtvrtý den

I podzim nám nezapomene zanechat dopis s kouskem třetího klíče. I dnes zahájíme den diskusí o tom, co se děje v přírodě v zimě, a o tom, co člověk dělá a co dříve dělal.

Zkusíme si těžkou práci, jako je draní peří. Místo peří využijeme hromadu starých novin, které budeme postupně, kousek po kousku trhat na malé kousíčky. U toho si budeme vyprávět pohádky, příběhy, zážitky, básničky a zpívat písničky. Na závěr si

uděláme happening a natrhané lístečky rozházíme a po těžké práci si užijeme bezstarostného řádění. Nakonec zase vše uklidíme.

OBĚD – každý najde pod talířem zimní pořekadlo. Přečte si je a pak je řekne ostatním (může se pokusit je vysvětlit).

Využijeme hromady natrhaných novin a vytvoříme si pomocí techniky kašírování spícího Gnóma – to jsou bytosti z lesů, luk a polí, které se na jaře uctívají mlékem v mističce z kůry. Jak asi vypadá? Děti si nejprve gnóma nakreslí, teprve potom začnou pracovat s kašírováním. Po kašírování přijde barvení a hotového Gnóma umístíme do přírodního prostředí.

Za předpokladu velké rychlosti dětí můžeme vyrábět hračky ze skořápek oříšků nebo péct vizovické pečivo. Pokud se dostaneme k těmto aktivitám, bylo by dobré využít výrobky jako dárek.

Cesta za pokladem a pátý den

Ráno opět nalezneme dopis, tentokrát od zimy. Zaslala nám kousek čtvrtého klíče. Také píše o tom, že zbytek částí klíčů si můžou děti vybojovat cestou, že bez klíčů není možné poklad získat, a informuje o tom, kde začít putování.

Připravíme se tedy na cestu, oběd si vezmeme s sebou a vyrazíme. Cesta bude skrývat dvanáct úkolů – za každého měsíčka jeden, z toho osm je hromadných. Za ty získají děti další část některého z klíčů. Zbytek je individuální. Všechny úkoly jsou směřovány k tomu, co jsme si během předchozích dnů říkali (pranostiky, poznávání bylin, zazpívej, co je to, kdopak byl...).

V cíli děti objeví truhlici. Na jejím víku je prolis na klíče. Děti je musí do nich správně rozmístit, a když se tak stane, odhalí se jim kód k otevření zámku.

V pokladu je ukryta dětská ručně vyráběná hra tlučení špačků, diplom, české ovoce, tradiční dobroty a také dopis o moudrosti od čtyř vládců roku i jejich služebníků, od dvanácti měsíčků.

Zpětná vazba proběhne diskusí.

ZÁVĚREM

Když jsem začínala vytvářet tuto práci, ještě jsem netušila, jak aktuální téma jsem otevřela. K práci mě vedla osobní nespokojenost s chápáním (nebo spíše nechápáním) podstaty některých obyčejů. Cítila jsem potřebu je objasnit nejen pro sebe, ale i pro druhé, zvláště pro děti, se kterými chci v budoucnu pracovat. Čím více jsem objevovala jednotlivá zákoutí našich zvyklostí, tím více na mne dopadala určitá tíha zodpovědnosti, aktuálnost a pocit mezery v současném materiálním způsobu života. Mediální masáže a transformace tradic na honbu za převážně zbytečnými věcmi deformuje naše vědomí. Když se tato povrchnost propojí ještě s tendencí prosazovat negativní šokující informace (neboť strachem svázaní lidé se lépe ovládají), které nám vnucují vidět svět jako převážně špatný, a pocit, že jsme špatní, je to téměř destrukční spojení. Ale je vše tak moc špatné? Jací lidé jsme? Jací lidé nás obklopují? Když se rozhlížím, vidím spoustu dobra a nezištné lásky, podpory a moudrosti. Jsme strůjci svého osudu. Pokud věci zjednodušíme na absolutní základ, máme to, co si k sobě přitáhneme způsobem uvažování a vyzařování aury. Kudy tedy jít, abychom se nezapletli do sítí?

Považovala jsem za důležité podívat se zpět ke kořenům, k moudrosti našich předků. Tam je možné nalézt inspiraci pro způsob vnímání života a jeho zákonitostí. Není a nebylo mým cílem vrátit doby minulé. Pouze nabídnout pohled do způsobu myšlení a chápání života našich předků, nabídnout možnost zakořenění a inspiraci pro vlastní cestu.

Také jsem pochopila, že tradice nemůže existovat bez pocitu vlastenectví, a to mne předtím vůbec nenapadlo.

Tradice jsou velice rozsáhlé téma a bylo časově náročné je zpracovat tak, abych byla spokojená s kvalitou provedení. Jsem ráda, že se mi to nakonec povedlo.

POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE

Sůvová, Ladislava. *Naše tradice*. 1. vyd. Praha: L. Sůvová, 2013. 127 s. ISBN 978-80-905531-0-1.

Česke-tradice.cz. *Česke-tradice.cz: Karnevaly, masopusty* [online]. Mariánské Lázně: Decomania, 2010 [cit. 2016-02-11]. Dostupné z: <http://www.ceske-tradice.cz/tradice>

Naše tradice. *Http://www.ceskatelevize.cz* [online]. Praha: FRMOL s.r.o., 2014 [cit. 2016-02-11]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10519120758-nase-tradice/dily/>

Naše tradice. *Http://www.ceskatelevize.cz* [online]. Praha: FRMOL s.r.o., 2014 [cit. 2016-02-11]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10096307226-folklorni-magazin/>

Naše tradice. *Http://www.ceskatelevize.cz* [online]. Praha: FRMOL s.r.o., 2014 [cit. 2016-02-11]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1102732990-folklorika/>

Naše tradice. *Http://www.ceskatelevize.cz* [online]. Praha: FRMOL s.r.o., 2014 [cit. 2016-02-11]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10316514703-na-hranici-tradic/>

Naše tradice. *Http://www.ceskatelevize.cz* [online]. Praha: FRMOL s.r.o., 2014 [cit. 2016-02-11]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/11127706028-za-nasima-humny/>

Naše tradice. *Http://www.ceskatelevize.cz* [online]. Praha: FRMOL s.r.o., 2014 [cit. 2016-02-11]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1100267182-chaloupka-na-vrsku/dily/>

Zábranský, Milan a kol. *Putování za betlémy*. Praha: Grada, ©2014. 200 s. ISBN 978-80-247-5063-7.

Historie tradice stavění betlémů: Aktuality. *Křesťanské Vánoce* [online]. Praha: Malý Noe, 2015 [cit. 2016-02-14]. Dostupné z: <http://www.krestanskevanoce.cz/?pg=aktuality&id=377>

Adventní věnec. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2015 [cit. 2016-02-13]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Adventn%C3%AD_v%C4%Bnec

Vlastivědné muzeum Jesenicka [online]. Jeseník: Design CIS s.r.o., 2005 [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: <http://www.muzeum.jesenik.net/>

Jindřich František Boblig z Edelstadtu. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2015 [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jind%C5%99ich_Franti%C5%A1ek_Boblig_z_Edelstadtu

Munzar, Jan. *Medardova kápě: Medardova kápě, 40 dní kape?: pranostiky očima meteorologa*. V nakl. Levné knihy KMa vyd. 1. Praha: Levné knihy KMa, 2000. 276 s. ISBN 80-86425-02-9.

Chovani.eu: Velikonoční pomlázka [online]. FormSoft s.r.o. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://www.chovani.eu/velikonocni-pomlazka/c849>

Folkdiva [online]. Folkdiva, 2016 [cit. 2016-02-26]. Dostupné z: <http://www.folkdiva.cz/duse-folkdivy/>

Oriwood: Zdánlivá nedokonalost je dokonalostí ruční práce [online]. Šumperk: Oriwood, 2016 [cit. 2016-02-26]. Dostupné z: <http://www.oriwood.org/>

Citace.PRO [online]. 2016 [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <https://www.citacepro.com/dok/IfpHuj5QGks31n0m>

hry

Kouzelné čtení: Můj stát [online]. Praha 8: Albi Česká Republika a. s., 2014 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://www.kouzelnecteni.cz/muj-stat/>

Kouzelné čtení: Česká republika [online]. Praha 8: Albi Česká Republika a. s., 2014 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://www.kouzelnecteni.cz/ceska-republika/>

Hry a zábava: Kvízové hry [online]. Praha 8: Albi Česká Republika a. s., 2014 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://www.albi.cz/hry-a-zabava/rodinne-a-strategicke/kvizove-hry/strana/1/>

Deskovehry.com: Recenze: Staré pověsti české [online]. nedohledáno: deskovehry.com, 2011 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://www.deskovehry.com/recenze-stare-povesti-ceske-vybudujte-ceske-hrady/>

Deskovehry.com: Recenze: Hurá na houby [online]. nedohledáno: deskovehry.com, 2011 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://www.deskovehry.com/recenze-hura-na-houby-houby-vseho-druhu/>

Lucie Ernestová: pro radost a inspiraci [online]. Netvořice: Duhová Kočka, 2014 [cit. 2016-02-21]. Dostupné z: <http://www.lucieernestova.cz/>

knihy:

Skopová, Kamila. *Hody, půsty, masopusty: slavíme, vaříme, zdobíme a hrajeme si celý rok podle lidových tradic*. 1. vyd. [i.e. 2. vyd.]. Praha: Akropolis, 2014. 201 s. ISBN 978-80-7470-077-4.

Drápala, Daniel, ed. a kol. *Výroční obyčeje, zvyky a slavnosti*. Vyd. 1. Praha: Česká národopisná společnost, 2014. 147 s. Lidová kultura v pracích dopisovatelů České národopisné společnosti; sv. 2. ISBN 978-80-905273-3-1.

Outdoor - dobrodružství v přírodě: napětí, hry a tajné triky. První české vydání. Praha: Svojtka & Co., 2015. 96 stran. ISBN 978-80-256-1579-9.

Tetourová, Marie. *Ottova velká kniha. Školák*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2015. 159 s. Ottíkova škola. ISBN 978-80-7451-370-1.

Eislerová, Jana. *Dějiny českých zemí pro děti*. 1. vydání. V Praze: Fragment, 2015. 47 stran. ISBN 978-80-253-2398-4.

Bordessa, Kris. *Hravý středověk*. 1. vyd. Brno: Edika, 2015. 122 s. ISBN 978-80-266-0665-9.

Hetmerová, Alexandra a Obůrková, Eva. *Včera a dnes: otevři okénko a nahlédni do minulosti. Jak se dříve bydlelo*. 1. vydání. Praha: Albatros, 2015. 16 nečíslovaných stran. ISBN 978-80-00-03890-2.

Hudba:

Dětský sbor Bambini di Praga po 38 letech definitivně končí. *IDnes.cz: Kultura* [online]. Praha: MAFRA, a. s., 2011 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: http://kultura.zpravy.idnes.cz/detsky-sbor-bambini-di-praga-po-38-letech-definitivne-konci-pmk-/hudba.aspx?c=A110628_180232_domaci_hro

Úlehla, Vladimír a Můčková, Magdalena, ed. *Živá píseň*. 1. vyd. [reprint]. Ve Strážnici: Strážnická cimbálová muzika Danaj ve spolupráci s Národním ústavem lidové kultury, 2008. 833 s., [21] l. obr. příl. ISBN 978-80-86156-99-6.

ČT 24: *Špalíček s desítkami dětských tanečníků sklídl obrovský úspěch* [online]. Praha: Česká televize, 2009 [cit. 2016-02-10]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/1402467-spalicek-s-desitkami-detskych-tanecniku-sklidil-obrovsky-uspech>

JARKA, Václav Hanno, ed. *Poslouchejte s námi!: čtení o hud. skladbách vyd. na čs. dlouhohrajících deskách po roce 1952*. 3., dopln. vyd. Praha: SHV, 1961. 553, [2] s.

SUŠIL, František. *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými: Živý odkaz domova*. Praha 11, Karlovo náměstí 5: Vyšehrad, 1951. ISBN 301-15-494.

NOVÁK, Vítězslav, Alois HÁBA a Jan SEIDL. *Národ v písni: Tisíc národních písní s notami*. v Praze: Melantrich, 1940.

JURKOVIČ, Pavel. *Andělé v oblacích prozpěvují: kniha vánočního zpívání a muzicírování*. v Praze: Knižní klub, 1996. ISBN 80-85785-45-5.

odkazy pro projekty:

Velikonoční říkadla. *RVP - Metodický portál: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. Praha: www.rvp.cz, 2012 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Kabinet/Ucebni_texty/%C5%98%C3%ADkanky/Velikono%C4%8Dn%C3%AD_%C5%99%C3%ADkadla

Mysteria.cz: Na svatého Martina, drž se synku komína [online]. Veza [cit. 2016-02-18]. Dostupné z: http://druidova.mysteria.cz/HISTORIE/Martin%20svaty/MARTIN_svaty.htm

Damian, Martin. *Svatý Václav: omalovánky s vyprávěním*. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2010. 15 s. ISBN 978-80-7450-012-1.

Slavíková, Vladimíra, Slavík, Jan a Eliášová, Sylva. *Dívej se, tvoř a povídej!: artefletika pro předškoláky a mladší školáky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 194 s. ISBN 978-80-7367-322-2.

ANOTACE

Jméno a příjmení	Bc. Věra Lukášová
Katedra	Katedra výtvarné výchovy
Vedoucí práce	ak. soch. Tomáš Chorý ArtD.
Rok ukončení	2016

Název práce	Hravé úkoly pro rozvoj dětí mladšího školního věku
Název v angličtině	Play exercises for development of young children
Anotace práce	Vytvoření knihy pro děti mladšího školního věku zaměřené na tradice.
Klíčová slova	Knihy pro děti, tradice
Anotace v angličtině	Creating book for primary school children on the theme of tradition
Klíčová slova v angličtině	Book for children, tradition
Přílohy vázané v práci	CD
Rozsah práce	63 stran kompletního textu
Jazyk práce	Písemná i praktická část práce jsou v českém jazyce.